

Ա Ի Օ Ե

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՅԳԷՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԿԱՆ, ԳԻՇԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ՔԸԴԱՔԸԿԱՆ

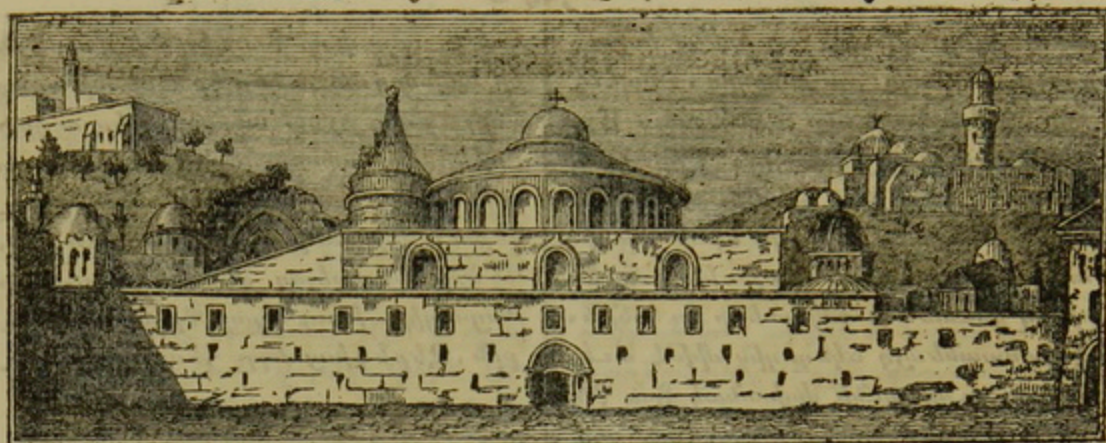
ԻՆՏԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՅԵՐՈՒՍԸԴԷՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԱԲԵԱՆՑ

1874

ԻՆՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 7.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԻՍ 31
1874.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՎՐԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆԻ (°)

Դ.

ՕՏԱՐԱՑԵԱԼՔ, լծիամանեղով իրենց բարձրէն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ խօսք կ'ուղղեն եւ կը յորդորեն երկար ճամբորդութեան մը ելլել (1) Հունդարիա, Աւստրիա, Գերմանիա, Իտալիա, Գաղղիա, Սպա-

(1) «Պարտեցեր, ձեր գրքերն ալ ձեր հետ առնելով՝ եթէ կուզէր, հարկաւոր միլիոններուն եկեղեցիքը, ցուցուցէր ձեր ընծայութեան թըղթը, հարցուցէր գոնէ անոնց նուիրապետութեան գլխաւոր տեղերը, ինչ անուն կուտան ձեզի, ինչ կը համարեն դձեղ. Մտէք Հունդարիա, անցէք Աւստրիա, եկէք Գերմանիա . . . (Գալթրոճեան՝ վերայիշեալ գործք, էրես 91)»

(°) Տեա Մատթ Թաւ 1351.

Թ

նիա, Անգղիա եւ Իսլանտա . . . միմիայն այն նպատակաւ թէ ինչ կը համարին անոնք այս հին եկեղեցին, թէ ինչ անուն կուտան իրեն. մեզի քրքիջ կը բերէ այս յորդորը: Ինչ պէտք մեզի երթալու աշխարհքիս կաթողիկոսութեան ետեւէն պտըտելու, մենք չունինք մեր առջև դիրենք՝ որ կաթողիկոսութեւն վարդապետներն են, եւ հայ ժողովուրդը՝ Հռոմէական Հայք, Ուղղափառ Հայք, Կաթողիկոսական Հայք անուանեալ. միթէ չենք տեսներ թէ ասոնք ալ մէջերնին բաժնուած՝ Հասունեանք եւ հակահասունեանք շարունակ իրարու հետ կը կռուին.

միթէ չէ՞ք գիտեր որ իրենց իւրա-
քանչիւր դասք քահանայից, Քօլէճ-
ցիք, Մխիթարեանք Վենետիկ, Մը-
խիթարեանք Վիեննայի, Լիւանան-
եանք եւ ուրիշներ որ մեզ անձանօթ
են, ամենքն ալ Լատինական դոքտրին
տակ իրարու միս անուշտթեամբ եւ
սիրով կուտեն և ոսկորները կը կրծեն։
Հայաստանեայց եկեղեցին միթէ աւե-
րի իրաւունք չունի՞ փոխանակ Տօն Քի-
շօթի պէս յիմարաբար պտրտելու՝ չըտ-
կէ շիտակ հարցնելու ձեզի։ Եւ վար-
դապետք, ինչ ըրիք իմ զաւկներս որ
իզմէ յափշտակեցիք և օտտրացուցիք և
Նաբուգոդոնոսորայ կուռքին տարիք
պաշտօն մատուցանելու, սուտ ըսիք
աշխարհի և իրենց՝ երբ ձեր հայրենի
եկեղեցին օտարին երկրպագու ցըցու-
ցիք, վասն զի այն ժամանակներն օ-
տարը այդ յիմար փառամոլութեան
չէր հետեւեր։ Իր Ս. Հայրապետաց
մէկը՝ Գրիգոր Ա. յիրաւի ճշմարիտ
վարդապետ եկեղեցւոյն Քրիստոսի և
ոչ Հռոմայ, բոլոր աշխարհի կը քարո-
զէր և կը զրուցէր թէ ոչ որ իր նա-
խորդներէն ընդհանուր պատրիարքի
պիղծ անունը յանդգնէր էր առնուր։⁽¹⁾

և թէ՛ որչափ որ Քաղկեդոնի ժողովքն
իր նախորդաց ուղեր էր այդ տիազար
տալ, բայց ոչ որ անոնցմէ չէր ուղած
երբէք այդ տիազանն ընդունիլ։ Սուտ
ըսիք ձեր գրքերուն մէջ, ձեր քարոզ-
ներուն մէջ, ձեր պատկերներուն մէջ,
(1) Երբ առաքելոց մէջ մեծ եւ փոքր
մոցուցիք։ Խուլ եղաք Քրիստոսի խօս-
քին, Ձեքեդիպ մօրը հետ անտիառե-

« Բաթեան հասնիլ (Նամականի, 38) : Ո՛ր և իցե
« մարդու համար, որ կուզէ ընդհանուր եպիսկո-
« պոս ըլլալ, եւ համարձակապէս կրօնմ թէ կը
« բարբառնէ, վասն զի ընդհանուր եպիսկոպոսի
« տիտղոսը՝ տիտղոս մ'է լի ամբարտաւանութեամբ,
« բան մ'է հպարտութեան, անուն մ'է սխալա-
« նաց, անուն մ'է կեղծաւորութեան, անուն մը
« անտիառութեան, անուն մը հայհոյութեան, վա-
« սն զի նա որ զայն կուռնու՝ տիտղոս մը ինք-
« զինքնին կուտայ որ միայն Աստուծոյ որդւոյն կը
« պատկանի » : (Գրիգ. Զ. Նամակ 30) : Աղէքսանդ-
րիոյ պատրիարքը՝ իրեն՝ Գրիգոր Աին՝ ընդհանուր
եպիսկոպոսի անուն տալուն, այսպէս կը պատա-
խանէ, « Թէ որ եւ բու ըսածդ ըլլայի, դու ալ
« եպիսկոպոս չէիր մնար : Ինձմէ ՚ի զատ մէկը չէր
« ըլլար : Եւ արցիք այդ ընդունն որ կրնայ անտիա-
« առութենը ուռնցնել, և այն սերը՝ զոր պար-
« տինք բոլոր մեր եպիսկոպոս եղբայրք՝ վերաւորելոյ
(Գրիգ. Է. Նամակ 30) :

(1) Պատկերը քարոզութեան միջոց մ'է։ Ո՛վ որ
մեր ըսածին ճշմարտութեան կուզէ վերահասու
ըլլալ, թող երթայ Բերայի Ոսկերեան եկեղեցին
Լուսաւորչաց սեղանին պատկերը զննէ։

Սեղանսորոս Պապը պատուանդանին մը փայլ կե-
ցած է, բարձրագլուխ եռապսակ թագիւ ձօնաց-
եալ, սուր և դռող աչքերուն մէջ տրտապետու-
թեան հագին կը փայլէ, երկու ձեռքերը Լուսա-
ւորչայ ուսերուն վրայ դրած յենած է, իսկ Լու-
սաւորչէ խեղճ կերպարանքով իր երկայրի թագին
տակ կորագլուխ կորացեալ, ձեռքերը խաչածեւ
կործքին վրայ բռնած՝ իրր ամենախոնարհ ծա-
ռայ իր մեծադոր տիրոջ առջեւ կը կենայ։ Այս-
պիսի պատկերաց աղեկցութիւնը մեծ է տգէտ օ-
ղակոյտան վրայ, և զայս գիտնալով է որ Հռոմայ
Պապերը միշտ պատկերհաներու և տրամադործ-
ներու խնամք տարած և պաշտպան կեցած են։ Հա-
ւանական է որ այսպիսի պատկերի մը հանդիպելով
պատկան եկեղեցւոյ մէջ երբեքն բուն Հայաստան-
ցի Հայ մը լի զայթակղութեամբ այս հոշակա-
ւոր քաջազանցութիւնն ըրած է. « Դա ալ մի քր-
ոանկացար, Լուսաւորիչ »։

(1) « Ոչ որ իմ նախորդներս յոնձն առած է
« երբեք այդ պիղծ անունը առնուլ, վասն զի ե-
« թէ մէկ Պատրիարք մը այդ ընդհանուր անունը
« պահանջէ, ուրիշներուն պատրիարքական տիտղո-
« սը արհամարհել կըլլայ։ Հեռի՛ք Քրիստոնեայ հոգ-
« ւոյ այգաբխի փափագ մը որ իր եղբայրք պատի-
« բը կը պոկեցնէր » : (Գրիգոր Պապ, Նամակա-
« նի, գիրք Դ. Նամակ 35) :
« Ի՞նչ պիտի պատասխանեն դու Քրիստոսի (կը-
« ան նոյն Պապը առ Թօնան Պահեցող պատրիարք
« Կ. Պօլսոյ) : որ ճշմարիտ զրուխն է ընդհանուր
« եկեղեցւոյ ՚ի վերջին դատաստանի : դու որ ու-
« ղեցիր քեզի հնազանդեցնել անոր ամեն անգամնե-
« րը՝ քեզի անպատկանելով ընդհանուր անունը։ Այդ
« ապականեալ անունը գործածելով ու՛մ կը հետե-
« լիս։ Անոր որ արհամարհելով հրեշտակաց կանո-
« նաւորեալ ընդհանրէրը հաւատար իր անձին, կը
« փափաքի անհատանել եպիսկոպոսութեան մը բարձ-

ցաք . դուք՝ կրկին յանցաւորք՝ օտարին համար զինեցաք ձեր հայրենի եկեղեցին կործանելու , և այսօր ժողովուրդը՝ որ անկից հեռացուցիք , ինչպէս նաև ձեզմէ , ձեր յանցանաց համար , ձեր անիրաւութեանց համար , ճանչցին զձեզ , սկսան իմանալ ճշմարտութիւնը , սկսան անպատուակ տեսնել թէ դուք Քրիստոսի չէք , և ոչ եկեղեցիին , որուն վարձկաններն էք , որուն շողոքորթներն էք , վասն զի սկսեցաք եկեղեցին վարդապետներ չունի , Ի՞նչպէս հաւատանք այդ ձեր եպիսկոպոսաց , որ անսխալականութեան վարդապետութեան դէմ հատորներ գրելէն վերջը , ճառեր և ճամբարտալուծիւններ ընելէն և բողոքելէն վերջը , գլուխին ծակելով՝ անձայն և լռիկ դողի պէս ստորագրեցին այնպիսի բանի մը , որուն դուք հաւատոյ վարդապետութիւն կրէք . իսկ այդ աւետարանը կարդացող քրիստոնեայն և ճշմարտապէս Քրիստոսի հաւատացող քրիստոնեայն գայթակղութիւն և կրաւապաշտութիւն կրէ : Ի՞նչ պիտի զրուցէր Քրիստոս Պապը՝ Մեծը՝ Առաջինը՝ Սուրբը , (ոչ Եօթներորդը՝ փառասէրը՝ յամառը՝ արիւնսարբուն , որուն ճշմարտապէս յաջորդներն էք ,) թէ որ տեսնէր թէ դուք չէք շատանար « ամբարտաւանութեամբ , հրպարտութեամբ , սխալանօք , կեղծաւորութեամբ . (յափշտակութեամբ Որդւոյն Աստուծոյ միայն պատկանեալ տիրոջստիւ) » , այլ նաեւ կը համարձակէր՝ կը ժպտնէր անխաղախ ալ ինքզինքնիդ անուանել , պղծութիւն « պղծութեանց » վրայ բարդելով :

Բայց ի՞նչ է հայրենի եկեղեցիէն օտարացեալ Հայուն վիճակը : — Թէ որ Հայ կաթողիկոսութիւնը երկու ճղբուած կը կռուի , կը հայհոյէ , կը նշովէ , ատելութիւն կը չնչնէ , Հասուն անունին

վրայ երկու սպանդ յաջ ու ձախ կը թաւալին , տուն՝ բնակարան՝ շոգենաւ՝ սրճարան՝ փողոց՝ եկեղեցի՝ օրագրաց էջեր՝ Բարձրագոյն Դուռ՝ դեսպանատուն և մինչեւ Արքունիք , ասանունը կը յիշեն և կը սովորին , կարելի է ըսել թէ՛ այս Եպիսկոպոսը՝ այն վարդապետը՝ նա միաբանութիւնը՝ սամիրան կամ անդիի մեծատունը կամ խառնադանձը եղան պատճառ և խըռովեցին ժողովուրդ մը՝ որ գառնուկի պէս հլու էր , աղաւնիկի պէս միամիտ էր , կնկան պէս հաւատացեալ էր , վերջապէս ժողովրդեան պէս . . . Ժողովուրդ էր : — Զէ՛ , ոչ երբէք : Հասունը սկզբունք մ'էր : Հռոմէական սկզբունքն էր անձնաւորեալ կամ մարմնացեալ : Անոր համար ալ նոյն սկզբունքը օրինաւոր նախագահ զինք կ'անուանէր , վասն զի գաղտնի և անշուշտ էր ելած էր աթոռին վրայ իբրեւ թէ սողոսկած , և ժողովրդեան անհագութեան համար կը տեղաւորէր . թէ որ հանգարտ կենար և կամայ շարժէր , ով ձայն պիտի հանէր . բայց այդ ըսկզբունքը դադար չը գիտեր , ուստի պէտք էր շարժէր և ամեն բան կործանէր . պէտք էր որ իր թոյնը թափէր ծածուկ կամ յայտնի Վենետիկ Միտիթարեանց , Համադգեաց ընկերութեան , Անտոնեանց միաբանութեան , Զմմառու միաբանութեան , Բարեգործական ընկերութեան , եւ մանաւանդ Հայաստանեայց հայրենի եկեղեցւոյն , և ուսմունքի և գիտութեան և ազգութեան սկզբանց դէմ : Այդ մարդը ստեղծուած էր ճիշդ իր պաշտօնին համար , և ամեն կատարելութիւն ունէր ի բնութենէն նոյն անթերի կատարելութեամբ . առաձիգ խղճմանք մը դիւրացուցեր էր իրեն աղքատին ժառանգութիւնը յափըշտակել , հարուստին ժառանգակից

եւ շողորորդ ըլլալ, միամտին առջեւ
սուրբ ձեւանալ, աղատամիտ մար-
դուն հետ փխլխտփայ ըլլալ, բանասար-
կութիւն եւ զորսրտութիւն իրրեւ
սուր եւ սլաք դործածել, Տօն Կապա-
րդէն մինչեւ Մէծմուսի, Սէտայէն
մինչեւ . . . ի գրիչները քէն եւ թոյն
լեցնելով ոսկւոյ գնով ծախու առնե-
լով, մեծատոհմ եւ կարող մարդուն
քաղցր ակնարկել, աղքատին, տկա-
րին եւ առաքինութեան ոտնհար ըլլալ,
Արծաթսիրութեւ յառաջագէմ, այն-
չափ միամիտ չէր որ երեսուն ողորմե-
լի արծաթներու համար իր տէրը ծա-
խէր, այլ շատ սրամիտ, իր Պիոսի ա-
նունով միլիոններ վաստկեցաւ :

Իր մուրացկանները հին եւ նոր աշ-
խարհք (1) տալին ու վրայ կ'ընէին, եւ
իր ստորագրութիւնը եւ կնիքը արեւ-
ելքի աղքատ հալածեալ եւ մարտի-
րոս կաթողիկոսութեան համար՝ Հովա-
նայի խեղճ սեւամորթ գերւոյն արիւ-
նէն եւ քրտինքէն լուսման կը շորթէր,
Այդ մարդը՝ որ իր ժողովուրդը կ'ար-
համարէր, որ իր տէրութիւնը կը
պարսաւէր, որ օտարին կը քծնէր, որ

(1) Իր մուրացկաններէն մին՝ Կերսէօ-Վարդա-
պետ Յինճանեան՝ 1880 ին միջոյններն իր հրատե-
նաւ եւ վկայագրաւ Ամերիկայի կողմերը երթա-
լով, ի գործին փուստ կողմէն հարստութեան եւ
սղութեան բերանադիր նկարագրութիւնը կրնէր,
եւ երբ յաւնէն բաց մէկը, ինչ մուրացու յարմար
երկիր եւ եղիւր այդ, վարդապետ, բուս, պապան-
ձեցաւ եւ հալածական եղաւ : Ետքը Հատուկն ալ
իր ազահութեան խաղը խաղաց, ժողոված հազիւ
ձամբուս ծախքին բաւական եղաւ բերով : Բայց
Հատուկն սովորաբար միշտ սրամիտ՝ ապառնց յան-
դուստ դայթակրութեան առիթ չի տուաւ : Երբ
վարդապետը վրիճանեցաւ Հոնոլու, եւ որովհե-
տեւ շատ սակաւապէս մարդ էր եւ ինայութեամբ
կ'ապրէր, ինք առաջին քայլն ըրաւ, ամեն գիշո-
ւը՝ մուրացկանութեան իրաւունք, յափշտակու-
թեան իրաւունք, ինայութեան իրաւունք, ա-
ռիւծի բաժինն ըրաւ, բուն ժառանգաց հաղի-
բանի մը փչանք նետելով :

յաջողութեան կը շնթէր, վերջապէս
որ մը մոռցաւ իր դերը, յաջո-
ղութիւնը շացուց իր աչքերը, ինք
որ կենդանեաց խորագէտն էր, որ կը
սողար եւ անշուկ կը քալէր, ինք որ
կամաց եւ անձայն կը հծծէր եւ թիթե-
կը սուլէր, ինք որ մահաբեր հարուա-
ծին անդպալի կը թափէր եւ քուն կը
ձեւանար, ինք որ սլաքական նայուած-
քը ոչ երբէք շեշտակի՝ այլ միշտ շեղ
եւ քովընտի կ'ուղղէր, յանկարծ մոռ-
ցաւ իր բնութիւնը, առիւծ ուղեց
դառնալ, գիմագրութեանց իր ճակա-
տը սուաւ եւ համարձակ երեւցաւ ա-
մենուն յայտնի ինչ որ էր, եւ իմացուց
ինչ որ կ'ուզէր :

Ահա մարդը որ իր աշակերտները
զինքը մեծ մարդ ըսին, Արիստիդէս
անուանեցին, Քրիստոսի նմանցուցին .
ինչ զարմանք, իր աշակերտները գի-
տեն թէ ինչ սրատուական ժողովուրդ
մ'ուենին, որ ոչ մեծութեան, ոչ ար-
դարութեան եւ ոչ որբութեան գաւ-
ղափար ունի. գերտգոյն ժողովուրդ՝
որ իր հակառակորդը նախատեսլու հա-
մար (հուգուգձու) իրաւանց կեդրոնա-
կանուանէ. սրանչիւ ժողովուրդ՝ որ
գիմացինին բերնէն Աւետարան բառը
լսած ժամանակը՝ «Մեզի գրուցած էին
որ այդ աւետարանը բռնութեամբ կը
կարդայ» կ'ըսէ. վերջապէս ժողովուրդ
մը՝ որ իր լեզուն իր ազգութիւնը չ
գիտնալը եւ զայն արհամարհելը իրեն
պարծանք կը համարի, եւ որ կրօնքը
գիտնալ եւ ճանչնալը իր քահանայից
յանձնելով՝ նորա կրօնամոլութիւնը մի-
այն իր անձին կը սեպհականէ : Դուք
որ տեսաք այդ ժողովուրդը, կռեցէք
մարդը որ առաջնորդ եւ դրօշակ է նո-
րա. մենք իրեն վրայ այսչափ եւ շատ
զուլեցեցինք :

Ինչ կուզէր, ուր կը գիմէր այդ
մարդը, Հոսմէական բացարձակ իշ-

խանութեան երեսփոխանն էր : Հռոմ կերթար , և ժողովուրդը ունեցածովն ու չունեցածովն , նիւթականովն ու բարդականովն Հռոմ կը տանէր . եւ երբ զխմորութիւն դտաւ , չը յաչողէց , և իշխանութիւնը կորսնցուց , ինք որ « Ես աս ժողովուրդը իմ ակրայիս զարկած եմ , աղէկ կը ճանչեմ կըսէր , ինչ որ կըցաւ բռաւ , ինչ որ Հռոմ զէնք մնացեր էր գործածեց . բայց Հռոմայ հատու զէնքերը ոչ կոնգակներն են , ոչ կախակայութիւնն է , ոչ բանադրանքն է , ոչ նորա հերձուածող բառն է (1) , այլ պետութեանց երկաթէ և կրակէ զէնքերն են , առանց որոյ օգնութեան ոչ երբէք յաջողած են Ղաաին եկեղեցւոյ գլուխներն իրենց իշխանութիւնը տարածանել և ամրապնդել (2) :

ՄԵՐԵՆՑ

(1) Ինչ որ գրութիւն կ'ըլլէ հիմա Հռոմէական գրիչներէ , Գալթընտնէն մինչեւ Պիոս Թ , ամենքը՝ Հայաստանեայց եկեղեցին Հին—Հերձուածող և զՀակահայաստանեան Նոր—Հերձուածող կ'աշուանեն , Պապին վերջէ կոնգակը (Ե Յունվար 1875) Քիւրէնէն Յովնանէն Պատրիարքին վրայ խօսելով կըսէ . « Իշխանութեան հասնելէն ետեւ , « հայածէս ուղղափառները կէս մը խոտամաքք և « կէս մը սպառնալէք պահանջեց և ջանաց իւր իշխանութեան տակ ձգել : Արեթէ յաջողեր , ուղղափառք նորէն նոյն շատ խեղճ վիճակը կը դառնային որուն մէջ ասկէ քառասուններկու տարի « յառաջ կը հեծէին իրենց համածէս հին—հերձուածողաց իշխանութեան տակ նուաճած ժամանակին » : Նոյն կոնգակը կը դատապարտէր զանոնք , որ Պետրոսի վրայ հաստատուած Կաթողիկէ Եկեղեցիէն կը հեռանան , « Այս հիմն զԵկեղեցին բաժանողները , ալ Աստուածային եւ « Կաթողիկէ Եկեղեցին շին պահեր , հապա կը ջանան մարդկային Եկեղեցի մը շինել , որ աղգայն « նութիւն ըստած մարդկային կապերով միայն կապուած ըլլալուն , ոչ Երանելոյն Պետրոսի աթոռային սերտիւ յարած քահանայից զղիւր կը միապարտ , ոչ անոր պնդութեամբը կը զորանայ . . . » :

(2) Որեան իր վերջ Ուրվիւ տը Տէօ Մօնտի մէջ գրած « Կոնական ինդիքը » ըսած յօդուածոյն մէջ սրտամական ճշմարտութեամբ կ'ապացուցանէ մեր ըսածները :

ՓԱՌԲ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ ԱՍՏՈՒԹՈՅ ԵՒ ՅԵՐԿԻՐ
ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ

Ո՞վ կարող է համարձակ ասել , Փառք ի Բարձունս Աստուծոյ . արդեօք Բարձրեւոյն սղորմութեան վերայ անղգայութեամբ նիրհող ընարեալ ժողովուրդը , թէ Նորա շնորհաց ծաղման ժամանակ արթուն հսկող պարզամիտ հովիւները : Ո՞վ կը համարձակի այս սրտեռանդն շնորհակալեաց վըսեմ խօսքերը խղճի սրբութեամբ ուղղել ի բարձունս առ ամենակայն Աստուած :

— Բարձր , ապերախօր չէ կարող արտասանել , քանզի շրթունքներէն վար ռոքի տակ կը թափին . ապաշնորհը գոչած ժամանակ Տէրը կ'արհամարհէ . ամբարտաւանը երգած ատեն կը հայհոյէ , ատեցողը այս խօսքով զԱստուած ի վրէժխնդրութիւն կը շարժէ . ստուստը այս շնորհաց աւետեօք գովաբանելու տեղ կը թշնամանէ խաղաղութեան Հոյրը և տիեզերաց թաղաւորը . վերջապէս ով որ սրտին մէջ որջացած անարգ կիրք մի ունի , չէ կարող արժանապէս ասել . Փառք ի Բարձունս Աստուծոյ , և ոչ վստահութեամբ կարող է երգել . Յերիք խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն :

Ո՞վ գիտէ , որ սրտերնիդ խռովեալ է շարականութեամբ , նախանձով եւ այլոց իրաւանց յափշտակիչ անյադցանկութեամբ . որ մաքերնիդ վրդովեալ է եղբայրատեաց վատ խորհուրդներով , մի համարձակիք այս խաղաղութեան աւետիսը հնչեցնելու : Դուք , որ խռովութեան մէջ որս կը որոնէք . դուք որ ատելութեամբ եւ զրկանօք շահ կը շորթէք , զգոյշ կացէք զԱստուած խաբէլէ : Դուք , որ հասարակաց Արարչին արարածը , ձեզ նման մարդը , ձեր ընկերը , ձեր եղբայրը

կ'արհամարհէք, ձեր անդամակիցը կը մատնէք ու կը դաւէք եւ անդադար Աստուծոյ ժողովրդեան մէջ խռովութիւն կը սերմանէք . չէք պատկառիր իսաղաղ-խիւն եւ հաճո-խիւն ըսելու . մինչդեռ ոչ խաղաղութիւն կայ եւ ոչ հաճութիւն . այլ խռովութիւն շատ, աւելութիւն յաճախ, որոգայթ բազմութիւն եւ տհաճութիւն անբաւար . Գուք որ զԱստուած ՀԱՅՐ կ'անուանէք, ինչպէս մի եւ նոյն խաղաղութեան Հօր, խաղաղարար որդիք զկրար կը խոշտանդէք եւ խաղաղութիւն ու հաճութիւն է կ'աղաղակէք : Գուք, որ նիրհած էք բարութեան եւ արթուն էք չարութեն . ինչպէս կ'ուղղէք առ բնութեամբ բարին այն գոհութիւնը եւ փառարութիւնը, զոր չէք հասկանար եւ ըստ արժանւոյն չէք յարգէք :

Ձէ, դուք չէք կարող այդ սրտով եւ այդ գործքով ճշմարտապէս գոհանալ, չէք կարող ձեր այդ խաբէութիւնը մարսել : Եղբայրատեացին վերէ ժխնդիրն Աստուած է, որ սրտերու ծալքերը կը համրէ եւ նոցա ամենէն խոր անկիւններն ալ կը տեսնէ եւ «Տէրը հատուցանող է» :

— Ո՛վ զուարթուն որդիք, դուք որ յերկնից յերկր բերիք այս խաղաղութեան աւետիսը, ինչո՞ւ չը տուիք զայն հարուստներուն :

— Վասն զի նոքա իրենց սիրտն ու միտքը կապած էին իրենց ճոխութեան վերայ՝ քան թէ Աստուծոյ . իրենց յոյսը դրած էին մամոնայի վերայ՝ քան թէ՛ ամենազօրին : Կեանք, զօրութիւն, փրկութիւն եւ յաջողութիւն կորստական նիւթերէ եւ մահկանացու մարդիկներէ կ'ակնկալէին՝ քան թէ յամենայնարդ անմահ Արարչէն : Ուստի եւ նոքա ունայն արձակուեցան :

— Ինչո՞ւ չը յայտնեցիք իշխաններուն եւ բարձրագահ բազմող ժողո-

վորդեան մեծերուն :

— Քանզի նոքա իրենց յաջողութեան վերայ վստահացած՝ մեծամեծութեամբ կը խորխորային եւ ամբարտաւանութեամբ անձերին ամեն բանի կարող կը համարէին . իրենց հրպարտ սրտից յօժարութիւններն ու գռռող մտաց խորհուրդները միայն գործադրել կը փութային : Արդարութիւն, ճշմարտութիւն եւ իրաւունք իրենց կամքն ու բաղձանքն էր . ամեն սրբազան պարտք եւ նուիրական իրաւունք ոտնակոխ կ'առնէին : Աղքատը, թշուառը, անզօրը, որը եւ այրին կը զրկէին եւ իւրաքանչիւրը հակառակ Աստուծոյ՝ մէն մի աստուածներ կ'հանգիստնային . ուստի եւ իրենց սրտով մտաց խորհուրդներովը յիր ու ջան եղան, փրկութեան աւետեաց եւ ճշմարիտ գոհաբանութեան անարժան դանդաղացան . հզօրք թուլացան եւ վէպք իրենց աթոռներէն անկան :

— Հապա ինչո՞ւ երկրի վերայ աւատուածային խորհրդոց թարգման աւուանեալ քահանայապետաց, քահանայից, դպրաց, օրինականաց, եւ մաւնաւանդ առաքինի եւ սրբաւեր համարուած Փարիսեցւոց չ'աւետեցիք :

— Վասն զի նոքա եւս առանց աւանասուրբ Հոգւոյն շնորհաց ապաւինելու, մարդկային սկար հանձարին վստահացած դրով կը սպանանէին ժողովուրդը, իսկ հոգին կ'ուբանային . իրենց շահուն համար անխիղճ մտօք Աստուծոյ օրինաց ճշմարտութիւնը կը թիւրէին եւ նորա սրբութիւնն ու յաւիտենականութիւնը ժողովրդեան մտաց մէջէն կ'եղծէին . մարդկային կամ անձնական նկատումներով մարդոց ուսումն ու վարդապետութիւնը աստուածայինէն նախագահ եւ ստիպողական կը համարէին . կեղծաւորութեամբ արտաբոլստ առաքինի կը ձեռ-

ւանային, մինչդեռ ի ներքուստ ազա-
կանութեամբ լեցուած, խաւարած ու
մոլորած, Աստուծոյ խաղաղ թագա-
ւորութեան հասնելուն անտեղեակ,
միանգամայն և հակառակ էին. յար-
բած և յիմարացած լինելով չուզեցին
զԱստուծոյ փառաւորել ուրիշ կա-
խումն ունէին միշտ: Աստուծոյ ալ
զիրենք արհամարհեց և սուրեցնելու
համար որ շնորհքն ու զօրութիւնը ի-
րենցը չէ, այլ Աստուծոյն է, նոցա
պաշտօնը եւ իրաւունքը տուաւ ա-
նարգ համարուած յիմար ու անզօր
մարդկան, որոց ներքին արժանիքը կը
գերազանցէր նոցա բոլոր կարծեցեալ
արժանիքէն եւ արդարութիւնը կ'ա-
ռաւելոյր նոցա համայն արդարութե-
նէն:

— Ո՛վ անմահ զուարթունք, ոգիք
երկնայինք, Հրեշտակք սիրոյ և սուե-
տարանիչք խաղաղութեան, ըսէք կ'ա-
ղաչեմ, երբ դուք անթիւ բաղմու-
թեամբ Բեթղէհէմի դաշտին վերայ
սիրեցայք և անպատում ուրախու-
թեամբ մարդկան ազգի մեծ ուրա-
խութիւնն ու միութարութիւնը աւե-
տեցիք. երբ այն պարզամիտ ու խա-
ղաղասիրտ հովիւները քաջալերեցիք.
երբ Բեթղէհէմի այրին մէջ ծագած
Լոյսը, աստուածային յաւիտենական
Մանուկը անոնց մատնանիչ ըրիք, այն
ատեն ալ նայն երկնաւոր հիւրին առ
սղնջական եզոզ անշուք այլը այժմեան
պէս էր. այն անմեղ և անմահ մանկան
սրաշտօն հարկանող հովուաց սիրան ու
միտքն ու այժմեան պաշտօնէից զգաց-
մանց և խորհրդոց պէս էր:

— Ո՛չ, յայնժամ այն տեղ արուես-
տական յղկեալ քարեր, պորփուր կամ
կուճ չը կար. բայց հանդարտութիւնն
ու երկնային խաղաղութիւնը անմա-
հին բնակարանին հաճոյական զարդե-
րը կը կազմէին: Այն ատեն անդանօր

ոսի, արծաթ և ալանակուռ անօթ-
ներ ու զարդեր չը կար. այլ հաւատք
և անմեղութիւն, սրբութիւն և հնա-
զանդութիւն, սէր և յոյս՝ սպաս կը
տանէին յաւիտենական արքայ Մա-
նուկին: Այն ժամանակի խոնարհ եր-
կրօպագուաց մոաց մէջ խորամանկու-
թիւն, նենգութիւն և տիրապետական
ամբարտաւանութիւն չը կար. նոցա
սրտից մէջ փառասիրութեան տենջ,
ազահութեան բաղձանք և ատելու-
թեան զգացումն մուտ գտած չէր.
այլ հեղութեամբ, շնորհակալութեամբ
և քաղցր երախտագիտութեամբ լց-
ուած կը խոնարհէին այն անձառ լու-
սոյն առջեւ, որ կը լուսաւորէր թէ
գիշերուան մթութիւնը և թէ երկր-
պագուաց սրտերը: Այն ատեն՝ փո-
խանակ այժմեան կանգեղաց, ջահից
և ճրագաց, որք դժբաղդաբար հա-
կառակութեան և խռովութեան պատ-
ճառ եղած են քան թէ պատուոյ և
պաշտաման նշան, այն տեղ կը փայլէին
ճշմարիտ հաւատքն ու ջերմեռանդն
պաշտօնը:

Սորա համար նոքա արժանացան
երկնային խաղաղութիւն վայելող ան-
մահ հրեշտակացս երգը լսելու և հա-
մարձակութեամբ մեղի հետ երգելու.
«Փա՛նք ի բարձունս Աստուծոյ եւ
յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հա-
ճութիւն»: Մեք յերկնից յերկիր բե-
րինք այս գոհաբանութեան երգը և
բարութեան ու խաղաղութեան սուե-
տիսը. մեք ուսուցինք մարդկան այս
հրեշտակաց ուսումը, բայց խիստ սա-
կաւք ի մարդկանէ կարողացան ար-
ժանապէս երգել զայն. իսկ բաղումք
խաղու և միմիայն սուրբութեան փո-
խեցին:

Ի՞նչ կուզես, ո՛վ հարցաւոր, Բեթ-
ղէհէմի այրին հին արժանիքը նորոյն
հետ համեմատել կը կամիս. ո՛հ, տար-

բերութիւնը խիստ մեծ է, այն ատեն երկինք էր, Աստուծոյ տունն եւ տաճար էր. այն ատեն փոխանակ աւտելութեամբ եւ խռովութեամբ ծըխուած խնկոյց, կենդանի հաւատք, անկեղծ սէր եւ հաստատուն յոյս կը բուրբէր. այն ատեն փոխանակ ձանձրացեալ շուրթերէ թափուած անսիրտ աղօթքներու եւ փոխանակ աստուածատեաց կիրքերով զգածեալ կատարուած պաշտօններու, զմայլեալ սրտերէ եռանդուն եւ յօժարակամ երգ ու օղիւնութիւն կը պնտար. կը կամփա որ վերջին խօսքն ըսեմ, այն ատեն տունն էր Աստուծոյ իսկ այժմ այր է տաղաւաց, ուր կ'որջանան արք արեանց, որոց հատուցումն անվերջայն է . . . Տունն է աւաղակաց, վասն զի աւօթք կը յափշտակին, պատկերք կը խորտակին, կանգեղք կը ջարդին, ճըրագարանք եւ աշտանակք կը բեկանին եւ սուսերօք եւ բրօք նախճիբք ասպատակութեան կը գործին — :

Արդարեւ ո՞վ քրիստոնեայք, ո՞վ դուք, որ զԱստուած՝ զպատճառն բաւութեան եւ խաղաղութեան ՀԱՅՐ կ'անուանէք, դուք ինչ ազգէ կ'ուզէք եղիք, հերիք է որ ձեր պաշտաման ըսկըջունքը մէկ է, դուք ամենքդ ալ անդամ էք մէկ գլխոյն, մէկ Տէր Յիսուս Քրիստոսին, որ խաղաղութեան համար եկաւ, հաշտութիւն բուս, զմարդիկ իրարմէ եւ զԱստուած ՚ի մարդկանէ անջատող միջնորմն քակեց եւ միացոյց զմարդիկ ընդ մարդկան եւ ընդ Աստուծոյ : Այս յաղթող հաշտարարը հեղութեան ու խոնարհութեան ձանրով եկաւ. այս խաղաղարարը սիրոյ եւ բարեբարութեան միջոցաւ վարսեցաւ մարդկան հետ. իւր երկնային պաշտօնը անդադրեց ծնած օրէն սկսաւ : Այս այրը, ուր դուք զԱստուած պաշտելու համար զիրար կը

խաշտանդէք, բարձրածայն կը քարոզէ ձեզ խոնարհութիւն եւ սէր. այս աղքատիկ այրը կուտուցանէ ձեզ որ Յիսուս Քրիստոս ձեր շոխութենէ աւելի ձեր սիրար կ'ուզէ. այս այրը կը յանդիմանէ զձեզ ձեր կեղծաւորութեան եւ ստապատիր պաշտամանց համար. Աստուած խռովութեան մէջ չ'պաշտուիր . . . :

Ո՛հ, որչափ ներհակ է ձեր գործը Փրկչին կամաց, Ձեր ատելութեան նըշանն այն տեղ կեցած ատեն ինչ սրտով ծռննկի կը չոքիք եւ երկրպագութիւն կընէք. այն տեղ, ուրկէ աշխարհի համար խաղաղութիւն, հաշտութիւն եւ փրկութիւն սփռեցաւ : Երբ կը տեսնէք այն տեղ օտարազգի եւ այլ լակրօն ղննուոր մի, զոր ձեր ատելութիւնը կանգնած է իբր արձան յաւիտենական նախատանաց. ղննուոր մի որ ձեր պաշտամանց խորհուրդը չը հասկանալով եւ ձեր խռովայոյզ վարքէն զզուելով կ'արհամարհէ եւ կը ծաղրէ զայն. հրացանաւիր մի կը տեսնէք այն տեղ, որ զբրիստոնեայ զեղբարսդ խաղաղելու համար արձանացած է բռնութեան նշանով, մահատուղէնով. եւ երբեմն անհոգութեամբ ոտքին տրոփիւնովը երբեմն ալ ձեռքի ղնուց չ'սրտոցովը բտրեպաշտ աղօթաւորին հանդարտութիւնը կը խռովէ, երբ կը տեսնէք, կըսեմ, որ աստուածապաշտութիւնն այլ պնն կատականաց եղած է եւ «Աստուծոյ անունը կը հայհոյուի ձեզ համար», ինչպէս կը պարծիք տակաւին իբր ճրջմարիտ աստուածապաշտ եւ այլոց աւելեւ արքայութեան դռները փակելու եւ դժոխոց դռները բանալու յանդուգրն սպառնալիքը կընէք : Ո՛հ, ինչպէս չէք ամաչեր դուք երբ հաշտարար սրբազան Խորհրդոյ Ժամանակ անդամ ձեր ատելութեան վիայ կանգ-

տող այս անարատչած պահնորդը այն տեղ կը տեսնէք, եւ այն ալ սուրբ խորհրդոյն այնքան մօտ, որ կը կարծես թէ քշոյցակող պաշտօնեայ մի է, քանզի տեղը ասանկ օտարի մի համար խիստ նեղ է, որով ձեր պաշտած Աստուծոյն անունը կ'արհամարհուի ձեր կրկն համար, ձեր, ու միայն ձեր պատճառաւ:

Գուք որ կը պարծիք խաղաղութեան Աստուծոյ պաշտօնէի անուամբ, քաղաքական ասորին պաշտօնէից միջամտութեան կը կարօտիք խաղաղութեւ համար: Ահա աստուծոյն ճննդեան վայրը մահառիթ զէնքն ինչ բան ունի: Գուք, որ ձեր կեանքով ու վարքով կենդանի քարոզ պիտի լինէիք ամեն աշակրծից, որ դառնան և Սրբոյ Նորարդութեանն երկրպագու լինին, դուք այժմ բարձրացիմակղութեան էք նոյն խիւ պրակիտից:

Այդպէս ուրեմն, սիրելու տեղ կը թշնամանէք. պատուելու և յարգելու պատրուակաւ կանախտուէք, պաշտելու գիմակաւ կը վագովէք և ՚ի զարոյթ կը շարժէք հեղին ու քաղցրութեմ Տէրը:

Ո՞ր անհաւատը, ո՞ր անկրօնը, ո՞ր հերցուածողն ու հերեմիտիտը ձեզ չափ կրօնից սրբութիւնը ազարտեց. . . . Նոյա գէթ բացարձակ յայտնի հախաւորդք լինելով՝ կարելի է ճանաչել զնոսա և կրօնքի թշնամի նկատելով զգուշանալ անոնցմէ. խիւ դուք բարեւ, պատրուակեալ աստուածապաշտ, կեղծաւոր հաւատացեալք, թիւրիչ և եղծիչ ուղղափառք, խառնակիչ եւ խռովայող քրիստոնեայք, հետեւաբար եւ անարգութեւ պաշտամանց, բարեկամաձեւ թշնամիք կրօնից և առաւել վրանգաւոր գայթակղեցուցիչ ոտխար քան զանհաւատաւ Եթէ զձեզ ՚ի դարձ և յուղղութիւն հը-

թ

րաւիրող աստուածային երկայնաւութիւնն ու ներդաժնութիւնը կ'արհամարհէք, վախցիք, ստիպեցէք նորա համբերութենէն, նա բարեաց համար միայն գիտած է, իսկ չարաց համար՝ արգար. . . .

Միթէ դուք, ով յիմաքք և ոչ իմատուէք, կը կարծէք թէ աստուածապաշտ էք. ոչ, փայրիկ մնայորդ մի կայ, որ հագւով, հեղութեամբ, հընդունգութեամբ և անկեղծութեամբ զԱստուած կը պաշտէ, նա է Աստուծոյ պաշտօնեայն, նա է ճշմարիտ քրիստոնեայն: Թողքիս վիպ, տեսէք աստուածային պաշտամանց ամենէն նուիրական տեղին. տեսէք անդ զեւուորաց ներկայութիւնը, լսեցէք նոյա բեւեռապատ դարչապարաց ճըպինը. նկատեցէք նոյա անհամեստ խնձղանքը, ծիծաղն ու ծաղրը. . . .

Ո՞հ, չէք տեսներ այս գեանի գիլուած փաշին ու կեղտը և նոյա վերայ կանգնող զինակիր պահապանը որ հրաման ունի արդիւելու զձեզ որ չը մարբէք: Այդ քիչ անապօքութիւն կը համարէք ձեր անձին, ձեր պաշտաման, նոյն տեղեյն սրբութեան և նորա տիրոջ, միթէ կարո՞ղ էք խաբել թէ դուք այդ տեղ զԱստուած կը պաշտէք. կարո՞ղ էք համոզել թէ այդ հախաւորութիւնները կրօնի նախանձաւորութիւն է:—Ո՞չ, ոչ, խաբուող չը կայ, այդ ամենուն շարժառիթը տեղ գողնալու ցանկութիւն, նախապատուութեան տենջ և նիւթական շահու ստիպանքն է որ զձեզ այդ աստիճան կատաղութեան կը մատնէ, և դուք փախալին երեսունիք զձեզ քրիստոնեայ անուանելու. աակալին չէք պատկոտիր, «Փառք ՚ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն երգելու», մինչդեռ խաղաղութիւն չը կայ. ինչ որ ասով եւ ինչ խորհրդով, «Ի մարգիկ

հաճութիւնն, կրտսէք, բանի որ ան-
հաշտ ատելութիւնը դարձրէ ի վեր
որջացած է ձեր սրտին մէջ:

Յն ուրեմն, եթէ տակաւին չը պի-
տի դիպչիք ու զղջայք, եթէ տակա-
ւին պիտի յամառիք ձեր այդ գայ-
թակցութեան կորուստի անբերուն
վերայ, եթէ մինչ խաղառ չը պիտի
գանձէք դորա ելքը եւ հաշտարար ու
կրտսէր չը պիտի լինիք միմեանց
հետ, լոկեցէք Յիսուս Քրիստոսի, որ
իւր աստուածային խօսքի խաղաղանա-
ւը զձեզ հալածելով կը գոչէ. «Առեք
այդ ամենը և դացէք այս տեղէն, և
Հօրս տունը առ ու տուրի տուն մի
դարձնէք»: Վերջի համաձայնահայտ
գաղտնատանի ահաւոր ատենին մէջ
ալ պիտի պատասխանէ. «Զձեզ չեմ
ճանաչեր, մէկ դի կեցիք դուք անիրա-
ւութեան բոլոր մշակներ»:

ԱՌՈՂՁԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն. տես թիւ 6.)

Իմաստասեր մը բառ է, «Մահ
ուան վերայ մտածելը իմաստասիրու-
թիւնն է» և յիշաւի, մահուան վե-
րայ մտածելով մարդ կը զգուշանայ
մեղանչելէ և անձր առաքինութեան
մէջ կը թեկնուի անով կը զարգարուի.
վարքը և բարքը կ'ուղղէ, կամքն ու
կիրքերը կը զսպէ, կը կանոնաւորէ և
մարդկութեան կոտորելութեանը կը
համի. այնպէս որ իւր կենաց հաշի-
ւը պահանջուած ատեն պարզ երես
կը ներկայանայ իւր գաղափարին առ-
ջեւ և գովութիւն կը ստանայ, և ա-

հա այս է իմաստասիրութիւնը:

Նշանաւոր իմաստունին սա ճշմո-
րիտ խօսքը. «Յիշէք ու վախճանդ և
յաւիտեան չես մեղանչեր», խիստ ի-
րաւացի է. քանզի դիտէ խելամոռ-
թեամբ, որ իւր կեանքը, իւր անմահ
հոգին եւ իւր բանականութեան ան-
գին տաղանդը իրեն յանձնող Արարի-
չը որ մի կրմէ հաշիւ պիտի ուղէ, տես
նեղութեամբ թէ այս տաղանդը շահե-
ցուցեր է թէ կորուսեր է, եւ ըստ
այնմ վարձք կամ պատիժ պիտի հա-
տուցանէ: Ուստի մահուան յիշատա-
կին հետ անբաժանելի կերպով կա-
պակցած կ'ունենայ վերջին գաղտն-
ատանի յիշատակն ալ, որով խաղառ կը
հրաժարի մարդ մեղաց ու մալու-
թեանց ճանապարհէն:

Մեղքէ հրաժարելու փոյթ չունե-
ցողը և պղծութեան ու ապականեալ
գործոց մէջ յարատեւողը կը նշանակէ
որ կուրանայ մահուան իսկութիւնը,
կուրանայ վերջին գաղտնատանի ստու-
գութիւնն ու ճշմարտութիւնը, եւ
մինչեւ իսկ կուրանայ Աստուածու-
թեան գոյութիւնը, որ բարերարու-
թեամբ լեցուցած է զինքը և գթու-
թեամբ յայտնած է վերջին ահաւոր
գաղտնատանի խորհուրդը խիստ բա-
ցայայտ խօսքերով և բաղնիքով յայտ-
նի օրինակներով, որոց խելամոռ վե-
նելու համար կը հրաւիրեմ զձեզ հայ-
րական սիրով որ դուք ջերմեռանդու
թեամբ, ազօթքով, հեղութեամբ ու
հնազանդութեամբ սուրբ Պիքք կար-
դաք, որ կարող է զձեզ լուսաւորել
և համոզել, իսկ ես կ'անայնիմ երրորդ
դարմանք քննելու և անոր օգուտները
նշանակելու:

Ժ.

3. — Մեր զգայորանաց առարկայ եղող անխղիւզ բաներն են որ շատ անգամ զմեզ մեղաց կը յօժարեցնեն. անհամեստ տեսարաններն ախորժաւնօր նկատել, անպարկեշտ խօսքերը բնութւն սովել, լիտի՝ և կիրքեր գրգռող պատմութիւններ լսել կամ կարդալ, այս ամենը կը յօժարեցնեն զձեզ դէպ ի մեղք և ամեն տեսակ չարութիւն գործելու առիթ կուտան. վասն զի ձեր միտքը կը զաղեցնեն չար խորհուրդներով, ձեր կիրքերը կը բորբոքեն եւ կը մղեն զձեզ կուրծքէն ախորժան գործերու. զորս կատարած ասանկիդ թէպէտ զուարճութիւն և հաճաք կը զգաք, բայց այդ զուարճութիւնը ձեր արդաւայ թշուառութեան սկիզբն է, ինչպէս որ տեղ մի ըսուած է, «Այն օրը որ դուն հեշտութեան օր կը սեպես, նոյնը քեզ ցաւերու օր պիտի ըլլայ»:

Զգայորանաց առարկայ եղող գործերի տեսիլներուն ո՞րչափ վնասակար լինելը խմտասուելը լուս կ'ուսուցանէ մեզ. «Գարձուր, կ'ըսէ, քու երեսդ հագուած շքուած կնիկէն, և օտար գեղեցիկութեան վերայ մի նայիր, ինչու որ կնոջ տեսքին համար շատերը կորսուեցան, և ասկէջ է որ ցանկութիւնը կրակի պէս կայրէ: Յանկութեան ետեւէ մի երթար, և քու կամքիդ յօժարութենէն ետ կեցիր, թէ որ կամացդ փափաքը կատարես, ընքեզ կը որսայ քու թշնամիներդ վրայ խնդացնելու համար: Քնաւ մէկու մը հետ քու անձդ պոռնիկութեան միտար, որ չըլլայ թէ անձդ ալ ժառանգութիւնդ ալ կորսնցնես: Սէն փախ չիլու պէս մեղքէ փախիր, ինչու որ եթէ անոր մօտենաս կը բռնուիս: Գլխին ու կնիկները խմտասուներն ալ կը

մօրթեցնեն: Աղէկ է որ մարդ անզգամաց սպաննակները լսէ, քան թէ անմիաներուն երգը»: Նմանապէս Առաքեալն ալ կ'ըսէ, «Մի խաբուիք, չար խօսքերը՝ քաղցր բարքերն ալ կ'աւերեն»:

Այս վճիռներէն պարզապէս կը հասկանա՞մք որ մեր զգայորանքները երբ առանց աննձելու թող կուտանք որ անպարկեշտ բաներով զբաղի, մեք զմեզ վտանգի մէջ կը ձգենք և մեղաց որովայնէն կը բռնուինք: Աւրեմն խելացի մարդուն ո՞րչափ կարեւոր է ըզգուշանալ երեւակացութիւնն ու կիրքերը չարութեամբ գրգռող տեսարաններէ և խօսքերէ. խահեմը և բարութեան փափաքողը կը փախչի անոնցմէ, կամ կը հեռացնէ զանոնք իրմէ, որպէս զի խորհուրդը չ'ապակահենն. ինչու որ մեղքը նախ արտաքին պատճառէ մօաց մէջ գտութիւն կ'աւնու, այն տեղ կը կաղմակերպի եւ ասպա գործով կը ծնանի. ուստի խորհուրդը և մտածմանքը զսպելով բարի և օգտակար մտածմանց վարժեցնելը՝ մեղքէ ազատ մնալու անմեծ միջոցն է: Ինչպէս որ յառաջ ալ ըսած եմ, թէ մեղքէ ազատ մնալու համար մեր Տէրը առաջին անգամ խորհուրդը զսպել եւ սիրտը որբել սպառախրեց. և այս ալ ուրիշ կերպով չըլլար, եթէ ոչ սիրան ու միտքը ապականող պատճառներէ զգուշանալով և հեռանալով եւ միանգամայն անօր հակառակ մօաց և սրտի վրեժ խորհուրդներ եւ ազնաւական զգացումներ թելադրող առարկաներով զբաղել և անոնցմով կրթուիլ: Ասոր համար ըսած է Քրիստոս, «Թէ որ աջ ձեռքդ կամ աչքդ, կամ ոտքդ զբեղ գայթակղեցնէ, կտրէ ու քեզմէ հեռացուր, ինչու որ աւելի լաւ է անդամներէդ մէկը կորսուի, քան թէ բոլոր մարմնովդ դէհէնին դատապար-

տուխոյ։ Որով սովորեցուց մեզ մեր Փրկիչը որ միշտ մեր կենաց թշնամի համարինք այն ամեն բաները, որք ըզմեզ կը մարտնչեն և մեր գէշ ըրութուն պատճառ կը դառնան, որոյ կարգէն է վատ ընկերակցութիւնը, որ գրեթէ կարող է ամեն չարեաց պատճառ համարել։

4. — ՎԱՏ ԸՆԿԵՐԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ կամ սուտ անուն բարեկամութիւնը գեղեցիկ ծաղկանց մէջ պահուող ժանտաժուտ օձերու նման անցայտ կերպով մարդ կը թունաւորեն։

Յայտնի բան է, որ մարդ ընկերական ստեղծուած լինելով գրեթէ անհնար է առանց ընկերի ապրիլ. բայց որչափ մեծ զգուշութեան պէտք ունի ընկեր ընտրելու կամ բարեկամ ձանջ նպու գործը։ Ընկեր մը կրնայ զմարդ կործանել կամ կանգնել. ընկերը կարող է մարդուս կեանք կամ մահ դառնալ։

Գուք ըստ մեծի մասին ձեր մտութիւնները վատ ընկերներէ ստացած էք. անանկ ընկերներէ, զորս տաաջին անգամ ձեր հոգին ու կեանքը կը համարէիք. չափազանց սերտ մտերմութեամբ կապուած էիք. կը կարծէիք թէ անկեղծութեամբ զիրար կը սիրէք և օրբօրութեամբ միմեանց հետ կը վարուիք. կը համարէիք թէ միմեանց մոռնող և կեանք կաւտաք։ Բայց չորը շուտով փորձեց զձեզ և ձգեց այնպիսի վտանգաւոր որոգայթի մը մէջ ուրիշ ազատիլը խիստ դժուար կը լինի, և եթէ արթնութեամբ չուտով չը զգոտտանայք և մէկէն ի մէկ չը թօթափէք ձեր վրայ հիւսուելու սիւսած շղթայն, գրեթէ փրկութիւնն անհնար կը լինի։

Մտածեցէք անգամ մի, այդ չար սովորութիւններէն որ մէկը ձեր վատ ընկերակցութեան դառն ու մահահոտ

պտուղը չէ. այո՛, չար ցանկութեան թերադրած բոլոր անօրէն գործերը ձեր անմոռութեամբ ընտրած ընկերներուն հետ ուրախութեամբ խաղցած առեւտրի սովորած էք. որք վերջը ձեզ սոսկալի արամութեան պատճառ պիտի լինին. վասն զի «Ձեր այս օրունան վայելած հեշտութիւնը գալիք թշուառութեանցդ արմատն է»։

Խահեմ, փորձառու եւ բարեսէր անձինք որչափ ցաւ ու վիշտ կը դիմէ երբ զձեզ ատանկ գէշ ընկերներու հետ վատ յարաբերութեան մէջ կը տեսնեն։ Մանաւանդ առաւել կը տաքնասի նոցա սիրտը երբ ինչ և ինչէ առթիւ չեն համարձակիր այդ նիւթին վերայ ձեզ հետ խօսելու, ըզձեզ խրատելու եւ զգուշացնելու։ Այո՛, ճշմարիտ է, սիրելի որդեակք իմ, պարկեշտ եւ խահեմ անձի մը սրտէն արիւն կը հոսի, երբ զձեզ ընկերութեան կամ բարեկամութեան սուրբ անուշով, վատ յարաբերութեանց մէջ կը տեսնէ. վասն զի դիմէ որ դուք զիրար պիտի մարտնչէք, իրարու նայելով պիտի վաթթարանայք և հօգւտով ու մարմնով եղծանիք, գիտէ որ իրարու չար օրինակ դառնալով պիտի չարանայք. վասն զի «Չարութեան օրինակը այլոց վրայ տեսնելու պէս ուրիշ բան չի կայ, որ կարողանայ մարդուն ամօթը վերցնել և չար գործելու համարձակեցնել»։ Մարդ ինչ պէս ընկերական է նոյնպէս ալ ուրիշներուն նմանելու յատկութիւն ունի. յօժարութեամբ կը փութայ նմանիլ անոր, որոյ հետ կը կենակցի. «Մարդ որոյ հետ որ կը կենակցի անոնց բարքն ու բնութիւնը իւր վերայ կ'առնու. և ինչպէս որ մարմնոյ տեսակ մի ախտերը փոխադրական են ու միայն զըզելով ուրիշին կ'անցնին, անանկ ալ հոգւոյ ախտերը իրենց մօտեցողին։

Պիտեմոյը իւր ուրախակիցներն ալ գի-
նեմոյ կ'ընէ . անտմեթներու և լիտի-
ներու խումբը ամենէն աւելի ժուժ-
կալ ու սարկեշտ մարդն ալ մեղկելով
թուլացնելով կը գէշնէ , և ապահա-
թիւնն ալ իւր թոյնը իրեն մօտ եղող
ներուն կ'աղղէ ։ Ապա ուրեմն որչափ
աւելի հեշտախտամոլները իրենց հետ
խօսողները կարող են ապականել ։ Ա-
ռանձնութեան մէջ կը խօսակցին ,
գաղտնութեան մէջ կը հրապուրեն ,
խաւարի մէջ կը սրին և իրենց ապա-
կանեալ որոշի եւ մտքէն ժայթքած
փախչողութեան ողորտիւ թոյնը ի-
րենց ընկերին սրտին մէջ կը ծաւալեն
և այն թշուառն ալ հոգեով ու մար-
մնով իրենց տէս կը սարսնեն ։ Յայտնի
է ուրեմն որ խիստ մեծ զգուշութիւն
հարկաւոր է լաւաբարոյ ընկերներ
գտնելու համար ։ Պուք որչափ որ տի-
տի զգուշանայք լու ընկերներ ունե-
նալու , որպէս զի չը մոլորիք և չը գայ-
թակղիք , առաւել եւս տէտք է ըղ-
գուշանաք սաստիկ երկիւղածութեամբ
որ ուրիշներն ալ ձեզմէ չը գայթակղին
և ձեզմով չը մոլորին ։ Ընկերին գայ-
թակղութեան սրտածառ լինելը ամե-
նամեծ մեղք է . քանզի մինչեւ նորոս
մահուան պատճառ լինել է , անոր հա-
մար էր որ Յիսուս Քրիստոս սաստիկ
կը զգուշայնէր եւ գայթակղութիւն
պատճառողը ծնանելու կամ գերեզ-
մանի անգամ արժան չէր համարիր .
« Աղէկ էր որ , կ'ըսէ , այնպիսին բնաւ
ծնած չը լինէր . կամ , Երանի՜ թէ
պարանոցէն մեծ քար մի կախուելով
կենդանւոյն ծովը նետուէր , քան թէ
այս փոքրիկներէն մէկը գայթակղեցը-
նէր ։

Ո՛հ , որչափ աղետալի է ասանկ ըն-
կերութեան վախճանը . օր մը պիտի
գայ , որ տեսնէ մարդ թէ ինչպէս իւր
սրբութիւնն ու անմեղութիւնը կո-

րուսած է . մարմինը տկարութեան և
ցաւոյ մատնած և հոգւոյ կարաղու-
թիւններն եղծած ու բթացուցած է .
և իւր այն անցեալ փայրիկնական հեշ-
տութեանց փախարէն իւր վերայ տե-
ղակալած է անբուժելի ցաւեր և ան-
սպառ խղճի խայթ մի , որ հանուարաղ
իւր հոգին կը կեղեքէ ։

Զգոյշ կացէք , որդեակք իմ , քանզի
այդ չար ընկերները շատ անգամ զձեզ
բարի խօսքերով ալ կը խաբեն . ձեր
պարզմտութիւնը առ ի՞նչ բռնելով ան-
մեղ և անմիաս խօսքերով քիչ քիչ
անողորմ կերպիւ իրենց չարութիւնը
ձեր անմեղ սրտին մէջ կը ծաւալեն .
ձեր անմեղութիւնը իրենց չարեաց
գործիք ընելով կը համոզեն զձեզ եւ
կը խաբեն ո՛վ նենգութիւն
դիւախան և խաբէութիւն ցոտանայ-
ական , որով զմարդ մեղքի կը յօժա-
րեցնեն և անմեղը մեղաւոր կ'ընեն .
ասանկ սուտ և ամբարիշտ խօսքերով
զձեզ ձեր սիրուն անմեղութենէն կը
մերկացնեն և թշուառ վիճակի մէջ կը
թողուն . դեռ եւս ո՞ գիտէ ինչ հա-
ղարաւոր հնարքներ ունին որովք
սիրտ ու միտք կը մոլորեցնեն և չարա-
չար կը գայթակղեցնեն . լիաութեամբ
զանազան ոնկարկեշտ պատմութիւն
ներ կ'ընեն , կը ծիծաղին և զձեզ զը-
ւարձայնելով կը թմրեցնեն . անհա-
մեստ երգերով կը յաւաքին և կը յա-
ղեն ձեր երեւակայութիւնը ։ Վերջա-
պէս չարերու ամեն մէկ շարժումը ,
խօսքը , ակնարկը մէկ մէկ ազդու ներ-
գործիչ զօրութիւններ են , որոց դէմ
տէտք է առաքինութեան և աստուած-
արշաւութեան ղէնքերով զինիլ , տպա-
թէ ոչ ձեր տռաքինութիւնը , անմե-
ղութիւնը և որբութիւնը կոզորտե-
լով զձեզ անպատասպար կը թողուն .
անոնց մօտենալն անգամ վտանգաւոր
է . ինչու որ , « Զարաքարայ մարդուն

հետ հաղորդութիւն ընդդէմս մեզ
բերածը կը պըշկէ ։

Արտալ տառնի ապականեալ մար
դիկ շատ կեղծաւոր կը լինին . ձեզի
հետ սիրով կը տեսակցին և սիրելու
թեան խօսքերով կը վարուն մինչեւ
որ նենգութեամբ խաբեն . և գուց
ընտրութիւն չունենալով շատ մը կը
մոյրիք . և կամ չարութեան պատիր
հրապարանքէն խտրուելով կը մատ
նուիք մեզայ և մղութեանց կեղեքիչ
ճիրաններուն և կը մաշիք չարաչար ։
Այս պատճառաւ պարտաւոր էք խիստ
զգուշութեամբ բնել և ձեր ընկեր
ները իրենց զբաղմամբն ու խորհրդա
վը ճաննալով փախչիլ անոնց չարա
թենէն . խօյտառակի իրենց նենգու
թիւնը և յաղթանակել նոցա վերայ
ու չէ թէ վատութեամբ յաղթուիլ
անոնցմէ ։ Ասանկներուն յաղթելու ու
ռաջին և գլխաւոր միջոցն է սարսա
փով փախչիլ անոնցմէ . վասն զի
« Նենգժառ ու կեղծաւոր բնութենէ
տեղի փախչիլ պէտք է քան թէ թիւ
նաւոր օձերէն » ։

Խիստ պրոբմելի միջոցի մասնուած
համարելու է այն անձը որ դժբաղ
դարար վատ ընկերներու ձեռք ինկած
է և ազատութեան համար չը խոր
հիւր ու չաշխատիր բնու ։

Արդէն ձեր հասակը անտնի հասակ
մի է . յորում գրեթէ բոլոր ընթացք
նիդ առանց ուղղել միշտ վտանգաւոր
է . այդ հասակին մէջ եթէ բարեբար
խրատ տուող մի չունենաք կամ թէ
անկարգութեամբ և կամապաշտութիւն
բացի խրատները մտիկ չընէք . միշտ
գէտ ՚ի վտանգ կ'ընթանայք . իսկ եթէ
տարաբաղդութեամբ չար ընկերաց
պատահելով գէշ օրինակներ տեսնէք
և չար խրատներ ու խօսքեր լսէք . այն
ատեն թշուառութիւն և դժբաղդութե
թիւն և մահ զձեզ չըջտապտած պիտի

տեսնէք . ամեն կողմէն վտանգաւոր
որոգայթներով բռնուած պիտի լինիք .
նման կաթիլ մի մեղրի վերայ նստող
ճանձին որուն չըջտապտար ահագին
տարթ մի տատոյն կը հիւսէ . պրոբմե
լին երբ թռչիլ կուզէ կը տեսնէ որ մի
կողմէն ոտքերը մեղրին փակած . միւս
կողմէն թեւերը տատայնին կը դպչին .
վերջապէս փրկութեան ճար չը կայ .
կամ այն տեղ պիտի մեռնի և կամ
տարթին որս պիտի լինի ։

Կամ թէ առաւել ևւս կը նմանիք
այն արարդամիտ և անխորձ դառնուկին
որ դայոյն թեւադրութեանցը հետեւ
ւած՝ քաղցրիկ ճարակ գտնելու յուսով
կ'ոտտատէ նորա ետեւէն և խաղա
լով կ'իջնայ դիւրութեամբ տարտա
ժուտ սարաւանդէ մը վար . բայց վեր
ջապէս յուսացածը չը գտնելէ զատ կը
տեսնէ որ վարը ահագին յորձանուտ
գետ մի կը հոսի . մէկ կողմէն լարձուն
ժայռերը պարխապ կանգնած են . անոնց
վերայէն վեր ելնելն իրեն համար այն
չափ դժուարին է . որչափ իջնելը դիւ
րին եղած էր . իսկ միւս կողմը թշուա
ր մին ժանկքները սրած իւր հնարապի
տութեանն դառնուկին շփոթութեան
վերայ կուրախանայ և գիշատելու
պատրաստ է . բնաւ մի կողմէն փրկ
ութեան յոյս չը կայ . միմիայն բարե
բար հովութիւն ձեռքը կարող է փրկել և
թէ ժամանակին սրտահի կամ տեսնէ ։

(Ետընալիւն)

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ՀԱՆԴԵՍ

ՊԱՐԳԵՒԱՐԱՇԻՈՒԹԵԱՆ

ԺԱՌԱՆԳԱԴՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Ներկայ ամսոյս 9 էն սկսեալ մինչեւ բաժնի Ս. Աթոռոյս Ժառանգաւորաց Վարժարանի տարեկան հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ և 22էն սկսեալ մինչեւ 27 երեք աշակերտաց համար, այն է Քէորդ Տ. Գարու թիւննեան Իսմայէլի, Կարապետ Թովմասեան Զահաբ—Փաղէցի և Թադւոր Գրիգորեան Աղբիւսնուպօղեցի, ընդհանուր հարցաքննութիւն եղաւ հետեւեալ առարկաներուն, որք են

1. Հին և Նոր Կտակարանի Պատմութիւն:
2. Բարցախօսութիւն:
3. Պատմութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ:
4. Հին դարու պատմութիւն:
5. Բնագատմութիւն:
6. Բնագիտութիւն:
7. Թուաբանութիւն:
8. Աշխարհագրութիւն:
9. Գրահաշիւ:
10. Պիտակութիւն:
11. Երաժշտութիւն (ձայնական):
12. Հայկաբանութիւն:
13. Գաղղիարէն:
14. Տաճկերէն:

Հարցաքննութեանց՝ զանազան Գերատարաւ Ս. Հայրեր ուսումնասիրութար ներկայ գտնուելով՝ հարցաքննեցին աշակերտներն, իսկ Տաճկերէնի օրերը Տեղւոյս Բիւշափէի Տնօրէն գաւառաւ Իսա Լ.Ֆէնտին որ յատկապէս հրաւիրուած էր, բարեհաճեցաւ ներկայ գտնուիլ և հարցաքննել, որոց ամենուն շնորհակալ լինել քաղցր պարտք էր համարիմք:

Աշակերտաց պատասխանատուութեան և տարեկան աշխատավրութեան մասին բան մի չեմք տեսր, այլ իւրաքանչիւր ընթերցասէր ազգային կամ ծնող, կորոյ և աշակերտաց կարգութիւնը կամ վիճակն իմանալ Միշի վերջոյ դրութեամբ աշակերտաց ըստ հարցաքննութեան պատասխանատուութեան և ըստ աշխատավրութեան ունեցած արժեքից վիճակացոյցին: Բայց սրովհետեւ ընդհանուր քննութիւն տուող աշակերտաց անուններն չեն դրուած վիճակացոյցին մէջ, նայաւ մասին այլապէս սեղ հարկ կը համարիմք, որ յիշեալ երեք աշակերտներն առաւել կամ նոյնապէս կարմէ յաջողակութեամբ անցուցին իրենց ընդհանուր հարցաքննութիւնը: Այն աշակերտաց ընդհանուր հարցաքննութիւնը ոչ թէ վարժարանի Մրագրին նկատմամբ է, զոր ամբողջացնելու համար երկու տարի պէտք էր, այլ իրենց գաւառածնեւուն նկատմամբ: Արոյց վիւրացիք պէտի արուի Սուրբ Աթոռոյս Ուսումնական խորհրդոյ կողմէն:

Իսկ ամսոյս 28 ին Պարգեւարաշխութեան հանդէսն կատարուեցաւ ուր բաց ի Ս. Աթոռոյս Ամենապատիւ Ս. Նախագահէն և Արժ. Միւսրան Ս. Հայրերէն ներկայ էր Քաղաքիս Կառավարիչ Վսեմ. Քեամիլ փաշան: Հանդէսին մէջ Հայերէն, Փաղղիարէն և Տաճկերէն ճառեր կարդացուեցան աշակերտաց կողմէն: Հայերէն ճառերէն մին ի սաղաւս պիտի դնեմք ի քաջալերութիւն, յետ ճառախօսութեանց՝ իւրաքանչիւր աշակերտի արժանեաց համեմատ պատուաւ Մրցանակներն բաշխուեցան, յետոյ Վսեմ. Քեամիլ փաշան համառօտ խօսքով մի իւր շնորհակալութիւնը յայտնեց:

Այնուհետեւ Ս. Պատրիարքին ուն

ման կորուստը թիւնը բացատրելով՝ յորդարեց աշակերտներն, որ առաւել ևս յառաջագիմելով՝ Ս Աթոռոյն և Աղէին յոյսը պատկեն : Իւր խօսքը կնքեց յատուկ բարեմաղթութեամբ Օգոստոսի տո Վոյսեր կենաց համար և շնորհակալութեամբ Քեամիլ փառչւ յին, որ հաճած էր իւր ներկայութեամբ պատուել Վարժարանը :

ԲԱՐԵԹՆԱՄ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀԱՅՐ

ԵՒ ՎՍԵՄԱԽՈՂ ՈՒՆԿՆԴԻՐՔ

ԿԱՆՑՆԻ տխուր ձմեռն, կը հաւլին ջրաստարտուս սառնամանիք, կը գաղարին փքաշունչ եւ ձիւնաբեր հոգներն, և կը գայ կը ժամանէ զաւարճողից ամառն, տարւոյն այն գեղեցկառոյգ և չքնաղ եղանակն, յորում այդեստանք իրենց կանաչազարդ որթերու ծիրանափայլ ողկոյրներն, պարտէզք իրենց ծառերու քաղցրահամ և կենդանաբար պտուղներն եւ արտորայք իրենց ջրեններու ոսկեփունջ հատկերն հետզհետէ կը նուիրեն քրանաթոր եւ վառաակաբեկ մշակին ՚ի փոխորէն նորա թափած երկանց և աշխատութեանց, և իրենց բերքերու արդիւնաւորութեան և կամանորդութեան համեմատ կը վայելեն աշխատասէր մշակին խնամքն, եւ կամ կ'արժանանան լոկ նորա սառն արհամարհանաց :

Ահա եկաւ հասաւ եւ ժամանակն յորում Ժառանգաւոր սանաւնցս այն բանաւոր գորաստանի տնկերը՝ որք բեկորք են Հայ — Ազգութեան ոստաբանց, այլ հատարմատ ծառոյն, եւ եռանդն ՚ի սիրտ ՚ի մի համախմբեալ են ասա՝ Ս. Սաղմի նուիրական բարձանց վերայ ի-

րենց ուսումնասիրութեան առատապէս յորդարգ եւ ճարակ գտնելու, շնորհիւ և անխնայ քանիւք միարանահան Ս. Ուխտիս, աւարտելով իրենց տարեկան հարցոյքնութիւնը պիտի ընդունին իրենց աշխատութեանց արժանաւոր պատկն ու բրաբիտը, այն բրաբիտը՝ որ հղօր խթան մ'է ուսանողաց ՚ի յառաջագիմութիւն անդր հակայաքայլ ընթանալու : Վասն զի ինչպէս իրաց քննութիւնը ամենայն ինչ իւր էական խկութեամբ կրպատկերայնէ մարդկային մտաց, մերկայընելով զայն խաբուսիկ սեթեւթեւերէ և ճշմարտութեամբ դիմակաւորուած պաճուճանքներէ, այսպէս եւս ուսանողաց հարցոյքնութիւնը խեղամուտ կ'առնէ ունկնդիրները մէն մի ուսանողաց ուսման իւրաքանչիւր ճիւղին մէջ ունեցած յառաջագիմութեան և կամ յետադիմութեան, եւ միով բանդնոցա իւրաքանչիւրին մտաւորական զարգացման ճշգրիտ չափն ու աստիճանը իւր էութեամբ կը ներկայացնէ հանդիսականաց : Եւ այսպէս Ս. Ուխտիս միարանութիւնը, որ Ազգէն իրեն յանձնուած նուիրական անդին աւանդին, այն է այն բանաւոր պարտիզին խնամակալ կարգուած է, և որ ամեն քանք, խնամք և բիրտն թափած և ամեն զհոգութիւն ըրած է բանական պարտիզին բեղմնաւոր և արդատաբեր մշակութեանը համար, յանդով պատելով, ձողաբարձ զարգարելով, աշտարակ կառուցանելով, գուր հընձան փորելով, հեռաւոր՝ երկիրներու տեսակ տեսակ ծառերով զարգարելով, հանապաղ նոցա հողը բրելով, պարարտացնելով, սաէպ ջրով ուսողանելով, փութաջան մշակներու ձեռքը յանձնելով, վերջապէս այն բանական պարտիզին մտաւոր ու բարոյական զարգացման հանրական եւ համըն-

Թաց յառաջագիմութեանը հազար
և որոտով աշխատելով. ահա իւր հար-
ցաքննութիւնը աւարտած տեղեկու-
ցաւ և լիովին խելամուռ եղաւ թէ
արդեօք իւր տաժանեղի և վառտակա-
բեկ աշխատութիւնը և քիբոն արդիւ-
նաւոր եղած էին, թէ սարարդիւն, ինչ
է պարտիզիս իւրաքանչիւր անկոյն
ներկայ արգասաբերութեան կշիռն և
անցեալ տարիներու բաղդատութեամբ
տարբերութիւնը, և թէ դանուած
են այնպիսի տնկեր եւս որք հետող
գտնուելով մշակին թափած երկանց
և խնամոց ոչ թէ միայն բարի պտուղ
չեն բերած, այլ մանաւանդ դմնիկ և
փուշ:

Ս. Ուխտիս միաբանութեան հար-
ցաքննութեամբ դպրոցիս հանրական
մշակութեան համար առած տեղեկու-
թիւնը խիստ հարկաւոր էր և օգտա-
կար: Վասն զի եթէ աշխատութեան
ապարդիւնաւորութիւնը կը ըլլայանէ
մարդոց սիրան, կը խորտակէ նորա հա-
գւոյն արիութիւնը եւ զօրութիւնը,
և հիմն ի վեր կը տապալէ նորա յու-
սոյն տաճարի բարձր շէնքը, ընդ հա-
կառակն աշխատութեան արգասաբեր
արդիւնաւորութիւնը մարդոց հագին
կը զմայլեցնէ, նորա սիրան կը թրթը-
ռայնէ երկնային ուրախութեան բա-
բախմամբ, և կը ներշնչէ արիութիւն
և նորագ զօրութիւն իւր գործոց մէջ
յարատեւելու և իւր նպատակին հաս-
նելու: Ի՞նչ մեծ ուրախութիւն և ան-
պայման հրճուանք է մշակի մը հա-
մար, երբ հունձքի ժամանակ կը տես-
նէ որ իւր ցանած սերմերը տասնա-
պասիկ և հարիւրապատիկ արդիւնա-
ւոր եղած են: Այնուհետեւ փոխա-
նակ երկու կամ երեք արա վարելու
ձեռք կը զարնէ նոցա կրկինին մշակու-
թեան, վասն զի ցանած սերմանց ար-
գասաւորութիւնը կը քաջալերէ գինքը:

թ

Այսպէս եւս Ս. Ուխտիս միաբանա-
կան եղբայրութիւնը ուսանողաց քնն-
նութեան մէջ, որ հունձքի ժամանա-
կամիջոց մը բսել է, տեսնելով իւր
ցանած բարոյական և մտաւորական
զարգացման սերմանց արգասաբեր ստ-
ղարներութիւնը, կ'աւախանայ անշուշտ,
կը քաջալերուի անխնայ մշակին նման
և այնուհետեւ դպրոցիս յառաջագի-
մութեան մասին իւր ջանքն ու խնամ-
քը կը քառապատկէ: Բայց ի՞նչո՞ւ մեծ
օգտէն, որ կը մատակարարէ հարցու-
քննութիւնը, ունի մի այլ օգտակա-
րութիւն եւս ի մասին ուսանող աշա-
կերտաց. այսինքն ինչպէս որ հար-
ցաքննութեան մէջ ուսուցիչք և դաս-
ախարակք լիովին խելամուռ կը լինին
իրենց ջանից արդիւնաւորութեան և
ապարդիւնաւորութեան, այսպէս ևս
յառաջագէ՛մ մանկուկը տեսնելով ի-
րենց աշխատութեանց պսակն՝ կը քա-
ջալերուին և այնուհետեւ անխնայ աշ-
խատութեամբ և տոկուն հաստատու-
մտութեամբ ուսման ընդարձակածա-
ւալ տաղարիղին մէջ իրենց արշաւա-
նայն խոչընդոտն եղող որ և է ար-
գելքներու կը յաղթեն: Իսկ տիար-
ները տեսնելով յառաջագէ՛մ աշակեր-
տաց փառօք և դո՛ւրութեամբ դրուա-
տին եւ իրենց այն գոխասանքներէն
զուրկ լինելն՝ կը վառին ի սիրա և ի
հագի, որով և կը ծնանի իրենց մէջ
ընկերին փառաց և պատուոյն մասնակ-
ցելու բարի և գովանի նախանձաւո-
րութիւն մի, նախանձաւորութիւն մի՝
որ միակ մտրակն է բուռն բերմամբ
ի յառաջագիմութիւն անգր երազըն-
թաց արշաւելու:

Եւ այսպէս ահա երկուստեք լիովին
պարտականատրութեամբ, ուսանողք
իրենց ջանքն ու եռանդը, իսկ ուսու-
ցիչք և դաստիարակք իրենց խնամքը
կրկնապատկելով՝ կը պատկուի օյն վի-

տե՛մ նպատակն, որ մատուցե՛րամ ու
նունցս բովանդակ յոյսն ու միմիջա-
րուծիւնն է, և որ այնքան լուսաւոր
կը փայլի մեր մտաց հորիզոնին վերայ,
ինչպէս արփին ոսկեմինջիկ երկնից կա-
պուտակին վերայ:

Աւրեմն ո՞վ սիրելի եղբայրք իմ,
կրկնապատկենք մեր բիրան ու աշխա-
տութիւնը մեր նպատակին համեմու-
համար, վասն զի աշխատութեան եւ
գործունէութեան բազումներն ամե-
նէն հզօր պատուարներն անգամ կը
կործանեն: Մեր յարատեւ ջանքով
արժանի ընենք զմեզ Սուրբ Ամուսնոյս
խնամոյցն՝ որոյ գիրկը կը սնանիմք նիւ-
թաղէս և բարոյապէս: Մեր վսեմ և
նուիրական կոչման համեմատ այնպէս
պատրաստենք զմեզ որ Ազգութեան
ամենամեծ յոյսն արդեամբ պսակուի:
Վասն զի Ազգն կ'ակնկալէ որ ինչպէս
երբեմն Աւետարանական փրկարար
լոյսը Առաքելոց ձեռամբ Սաղմի բար-
ձունքներէն ճառագայթեց ընդ ոլորտս
տիեզերաց, նոյնպէս բարոյական և մաա-
ւորական զարգացման լոյսը աստի պիտի
ճառագայթէ մատուցե՛րամ՝ օանունցս
ձեռամբ Հայաստանի մութ խորշերն,
տգիտութիւն խաւարի հետ պատերազ-
մելու և Հայ սրահն ուսմամբ և դառ-
տիարակութեամբ լրասաւորելու: Վա-
որն զի ուսմունք եւ դաստիարակու-
թիւն, սոքա են դարուս յառաջագի-
մութեան խորհրդաւոր կնիքն ու նշա-
նաբանը: Նմանող լինինք մեր երջան-
կայիշատակ նախնեաց եւ նոցա հաս-
տատամիտ ուրիշ փոխանցենք մեր մէջ,
որք ուսման և գիտութեան ծարաւով
պառակած՝ կը գիմէին յԱզգբանդրիա
եւ յայլ տեղիս օտարութեան իրենց
ուսումնասիրութիւն առատ յագուրդ-
դանելու: Ըմբռնենք լիովին մեր մտաց
մէջ այն իրական ճշմարտութիւնը, որ
Խրաբանիւր սք ողորտուց անթերի

կտուարմամբ միայն կարող է սիրելի լի-
նել և այլոց համարումը իւր վերայ
գրաւել: Եթէ մեր պարտքը կա-
տարեմք, այն ժամանակ մեր բարեջան
ուսուցիչք և խնամակալք պիտի բա-
ջալերուին և ես քան զեւս իրենց խը-
նամբը տարածեն մեր վերայ: Իսկ ե-
թէ հակառակ մեր վսեմ կոչման ան-
տարբեր գտնուիմք մեր սրբազան պա-
տուց մէջ, այն ժամանակ ո՞չ միայն ա-
պերախտ պիտի գտնուիմք մեր բարե-
բարաց անխոնջ ջանիցն և քրտնաթոր
աշխատութեանց, այլ և հանուր Ազ-
գին յոյսն եւս խաբած պիտի լինիմք
և ճշգրտենք մեր վերայ Աւետարանի
անգարձ վճիռն թէ. «Ամենայն ծառ
որ ոչ առնէ զպտուղ բարի, հատանի
և ՚ի հուր արկանի»:

Յրհնեցէք զմեզ ուրեմն Ս. Հայր,
աճել և զօրանալ ուսմամբ և դաստի-
արակութեամբ ՚ի փառս Աստուծոյ,
՚ի պարծանս Ս. Աւետիս և յօգուտ
թշուառ եւ տառապակիր Ազգու-
թեանս:

Ա-Է-Բ-Ե Կարապետիւն
Կ. Պօլէյի
Աշա. Թառ. Վարժ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուսմանց միակ և գլխաւոր նպա-
տակն է ուսուցանել մարդոյ այն ա-
մենայն, որ հարկաւոր է նմա այս աշ-
խարհիս մէջ իրրեւ մարդ տպրելու
կամ կենցաղաւարելու համար: Ու-
սումն ո՞չ այլ ինչ է, բայց եթէ գի-
տութիւն և ուսանողութիւն անգի-
տակ իրաց եւ ամեն ուսմունք ունին

իրենց տեսականը եւ գործնականը . Ար եւ խցէ ուսման տեսականը նորա սկզբանց եւ կանոնաց բովանդակութիւնն է . իսկ գործնականը՝ նոյն քակրեանց եւ կանոնաց կիրառութիւնը : Տեսականը առանց գործնականի անօգուտ է եւ աղբարդիւն , եւ գործնականը առանց տեսականի՝ թերի է եւ անկատար . բայց երբ տեսականն ու գործնականը իրար միանան , յայնժամ նոյն ուսման նպատակը կ'իրագործեն , կը դիւստորեն եւ կ'արդիւնաւորեն յագուտ եւ ՚ի շինութիւն մարդկային ազգի :

Արդ՝ Թուաբանութիւնն եւս իբր ուսում ունի իւր տեսականը եւ գործնականը , սակայն ինչպէս այլ ուսմունք նոյնպէս եւ Թուաբանութիւնը լոկ տեսակ անապէս աւօգուտ է եւ աղբարդիւն :

Համայն աշխարհ այսօր իւր ունի ու մտադրութիւնը Թուաբանական ուսման վերայ դարձուցած է եւ մեծ կարելորութիւն կրնծայէ նմա եւ իրաւամբ . վասն զի Թուաբանութիւնը , որ չափաբերութեան առաջին մասն է , ճշմարտութեան վերայ հիմնուած է . վասն զի ճշմարտութիւն կ'ուսուցանէ մարդկան եւ կը սրարդէ նորա անխփփփս եւ անյեղի բնութիւնը . սովենայն ինչ արամաբանօրէն կը չափէ եւ կը կշռէ , հաստատուն փաստերով կը հերքէ սուտ գրութիւնները եւ հիմնաւոր աւսրացոյցներով կը հաստատէ ճշմարտութիւնը , վերջապէս ճշմարտութեան սահմանէն դուրս չենէր եւ իւր խարսխի կամ հիման քարերը հաստատուն են եւ անխփփփս , վասն զի գիտեմք որ միշտ Չ անգամ Չ ին 4 լինելը անաղայւելի եւ անխփփփս է : Թուաբանութիւնը թէեւ երբեմն ենթադրութեամբ կամ գրութեամբ կը վարի , սակայն նորա եւս ճշմարտութեան վրայ յենեալ են , նոյց հիմն եւս

ճշմարտութիւն է , որոյ մէն մի պատճառները մի առ մի արամաբանօրէն կը բացատրէ եւ կը պատկերացնէ ուսանողաց առջեւ :

Թուաբանական ուսումը իւր անհամար օգուտներով եւ բաղմութիւն ուսմանց հետ ունեցած վերաբերութեամբ այսօր համարեալ թէ համաշխարհական գիտութիւն մի եղած է : Առանց Թուաբանութեան շատ ուսմունքներն քստ մեծի մասին թերահատար կը լինին : Ատեղաբաշխութիւնը , որ թէպէտ մարդկային մտաց պոռուղն եւ արգասաւորութիւնն է , առանց Թուաբանութեան թերակատար է , զի ինչով է որ Ատեղագէտը կը չափեն եւ կը գտնեն Ատեղաց , Սուրբակաց եւ Արեգական տարեկան , օրակոն եւ վայրկեանական արագութեանց քանակը կամ չափը . ինչով կը գտնեն որ երկրագունտը , որոյ մէջ մէք կը բնակիմք , 365 աւուր , 5 ժամու , 48 վայրկեանի եւ 48 երկվայրկեանի մէջ , իւր տարեկան շրջանը կը կատարէ . ոչ արաբէն հաշուելով եւ չափելով . եւ հաշուէգիտութեան շնորհիւ է , որ Ատեղաբաշխութիւնը այսօր յառաջադիմութեան մեծամեծ քայլերով կը շահատակէ դէպ ՚ի յառաջ : Ատեղագիտական կամ աստեղաբաշխական ուսման սկզբնաւորութեան ժամանակէն , կտրեմք գուշակել եւ Թուաբանական գիտութեան սկզբնաւորութեան ժամանակը , աստեղաբաշխութեան , Թուաբանութեան հետ ունեցած սերտ կապակցութենէն եւ յարակցութենէն մահաբերելով : Հին Աղգաց պատմութիւնը կ'աւանդէ որ Ատեղաբաշխութեան սկզբնաւորութիւնը եղաւ Արդիօրդիններէն Ծրհնդէդէն յետոյ , որ եւ շատ ծագկեցաւ : Ատրեոտանեոյց եւ Բաբելոնաց մէջ , մինչդիւ եւ Բաբելոնի մէջ կը

գանուէր Վասեղագիտութեան բարձ-
րագէտ դիտանոցը, ուստի կը դիտէին
յողնահոյժ աստեղաց շրջանները՝ Նոյն
պէս և Հայաստանի Հայ ժողովուրդը
խիստ երեւելի էին աստեղաբաշխու-
թեան մէջ, մանաւանդ Պարսկահայոց
Հեր և Օլարեւանդ գաւառաց. ուս-
տի կ'արտափայլէին մերթ րնդ մերթ
Վոտեղագէտք ինչպէս Միսիթար Հե-
րացի և այլք։ Ուստի կարող եմք ա-
նել որ թուաբանութիւնը խիստ հին
գիտութիւն մի է, ինչպէս և Վասե-
ղաբաշխութիւնը, վասն զի Վոտեղա-
բաշխութիւնը խիստ մեծ յորակցու-
թիւն և կապակցութիւն ունի թուա-
բանութեան հետ. կամ բացարձակ
ասելով թուաբանութիւնը մարդուս
հետ ծնած է և նորա շնորհիւ զարգա-
յած։ Ինչպէս շատ ուսմունքներ, նոյն-
պէս անհնարին է որ մէկը կատարեալ
ընդգիտութիւն և տիեզերագրութիւն
ուսանի առանց թուաբանութեան.
վասն զի նորա բաղմամբիւ սկզբունքնե-
րըն թուաբանութեան վրայ հիմնը-
ւած են և թուաբանութեամբ միայն
կը բացատրուին։

Թուաբանութիւնը առհասարակ
խիստ կարեւոր գիտութիւն մ'է թէ՛
բաղաբացւոյն, թէ՛ գիւղացւոյն, թէ՛
հարուստին և թէ՛ աղքատին. վասն
զի առանց թուաբանութեան քաղա-
բացւոյն վաճառականութիւնը յա-
ռաջ չ'երթար և ոչ գիւղացւոյն երկ-
րագործութիւնը. և այսօր ահա ոչ-
քայն Նւրոպա թուաբանական գիտու-
թեամբ զարգացեալ կորովի քայլեր
կ'արձակէ յառաջագիտութեան շա-
ղին մէջ, իսկ ընդհակառակն Նոյնցիք
համարեա՞ թէ միշտ ընդ կրունկս կրն-
թանան ուսմանց անտեղեակ և ան-
հաշուագէտ լինելով։ Նւրոպացի ար-
հեստաւորը կը տեսնեմք, որք միշտ
կը յառաջագիտեն և օր ըստ օրէ իւ-

րեանց վաճառականութեան և շահու-
գուոր կ'ընդլայնեն, իսկ ընդհակա-
ռակն Նոյնցի արհեստաւորը գրեթէ
առհասարակ մնասելով կը մնասեն եւ
միշտ թշուառութեան հրապարակին
վրայ իրենց աղքատութիւնը կ'սղջան։
Նոյնացւոյ այս խեղճութեան, թշուա-
ռութեան և աղքատութեան պատ-
ճառն թուաբանութեան, աստարակա-
լութեան և այլ կարեւոր ուսմանց ան-
տեղեակ լինելն կը համարիմ. վասն զի
Նոյնցի արհեստաւորը և վաճառա-
կանը ըստ մեծի մասին թուաբանա-
կան առաջին չորս գործողութեանց
իսկ բոլորովին անտեղեակ են, կամ
միայն տեսականապէս ուսած լինելով
չը գիտեն գործնականապէս ՚ի կիր ա-
ծելով օգտիլ. և ամենայն ինչ բաղ-
դի և ճատակազրի յանձնելով թը-
շուառութենէ ՚ի թշուառութիւն կը
գահալիմք, մինչդեռ Նւրոպացի
արհեստաւորը և վաճառականը իրենց
եւքն ու մուրքը հաշուի առնելով իւ-
րենց ասրագան կը բարեբաւեն, եւ
հանգիստ ու երջանիկ կեանք կը վա-
րեն։

Վանի քանի աղնուական գեր-
գաստաններ, պատուաւոր ընտանիք-
ներ հաշիւներն չը գիանալով իրենց
բարձր միջակէն խորին աղքատու-
թեան եւ ստորնութեան մէջ ինկած
են. որոց իսկական պատճառը Տան-
տիրոջ և Տիկնոջ գէթ թուաբանու-
թեան առաջին չորս կանոնաց անտե-
ղեակ լինելն եղած է միշտ։ Եթէ նո-
քա իրենց գործակալաց և ծառայից
ընթացքն ՚ի նկատի առնուին և իրենց
հաշիւներուն ինչպէս դիմուարելը
գիանային, եթէ իրենց եկամուտն ու
ծախքը իրարու հետ բաղդատել իմա-
նային և իրենց ծախուց առաւելու-
թիւնը տեսնային, պիտի կարողանային
աւրագոյ գժուարութիւններէն կան-

տապ . « Դա նոյն մարդոյն չէր որ հաշ-
տարի , այլ նոյնս մէջ եղած մարդկու-
թեանն : Դատաւորը պիտի պատմէր
այս աւագակն , բայց մարդը կը պաշա-
պանէր թշուառն : Դժոխէր մարդ-
կութեանն :

« Դոմանդակ աշխարհ իմ հայրե-
նիքս է , կ'տեսէր Սենեկան , ես միայն
աշխարհի մէկ անկեան համար ծնած
չեմ » . Դրիէն աւելի պարզ կը խօսի
այս մասին . « Ինչո՞ւ համար կ'տեսմք
թէ ես Դթենացի եմ կամ Կորնթացի :
Դյո նոյն արմէքն ունի ինչպէս թէ
ըսէինք որ այս որ երկրի այն փոքրիկ
անկեանը կը վերաբերի , ուր առաջին
անգամ երեւեցաւ մարմնով : Դս աշ-
խարհաբարբոցի եմ , եւ Հայր ու-
նիմ ինձ զնոյն ինքն Դստուած » : « Դ-
մեն բան զոր կը տեսնեմք , տապ
դարձեալ Սենեկան , երկինքն , երկի-
րը , Դստուած եւ աշխարհ , մի եւ եթ
ամբողջութիւն կը կազմեն : Դենք մեծ
մարմնոյ անդամներն ենք : Դրդէն բը-
նութիւնը ամենքս ալ եղբայր բրաւ .
ստեղծելով զմեզ մի եւ նոյն զանգուա-
ծէ եւ մի եւ նոյն նորոտակի համար :
Որեմն պէտք է միշտ ունենամք մեր
սրտերու մէջ եւ շրթանց փայ , սա
նախադատութիւնը . — Դս մարդ եմ ,
ուրեմն ինչ որ մարդկային է ինձ հա-
մար օտար չէ :

Դյո բնաւ արդելք չը լինիր , որ
բարեկից հոգւոյ մը մէջ ընդհանուր
ընկերականութեան սիրոյն հետ դըռ-
նուի նաեւ սէր ընտանեկան եւ Հայ-
րենեաց : Իրպէս զի իրաւունք ունե-
նամք մեծ մարդ լինելու ցանկանալ ,
պէտք է ջանամք նախապէս պատուա-
ւոր մարդ լինելու : Դրդարեւ ներքին
առաքինութիւնը փառաւոր եւ համ-
բաւաւոր չեն երեւցընէր զոր , բայց
ներքին չէ բնաւ առաքինութեան մե-
ծութիւնն աշխարհոյին համբաւոյ եւ

փառաց մէջ որսնել : Դստուած որ կը
ճանաչէ թէ մեր սիրտն եւ թէ մեր
կարողութիւնը , ամեն բանի մէջ պ-
այնպիսի կարգ մը հաստատում է , որ
մենք հեաղհեալ փոքրէն առ մեծն
յառաջանամք . մենք մեր բնտանիքն
սիրելով պէտք է ուսանիմք սիրել նաեւ
ընդհանուր մարդկութիւնն . եւ եթէ
կատարեմք մեր որոշեալ պարտաւո-
րութիւններն , պէտք է համոզուած
լինինք որ այնու գարծակից կը լինիմք
տիեզերաց զարմանալի կարգն պահե-
լու : Դհա ասոր համար է , որ Դստ-
ուած շատ անգամ կը թողաւորէ նոյն
խիկ մեծամեծաց մարդկութեան ծա-
ռայել նախապէս իրենց հայրենեաց
բարեւաւութեան օգնելով , եւ արդէն
այս խի բաւական ծանր բեռն մ'է ,
զոր մարդկան անդոր ձեռքերն դը-
ժաւարաւ կարող են վերցնել :

Ով կարող է տարակուսիլ որ ինքը
կարող եւ պարտաւոր իսկ է օգտակար
լինել բովանդակ մարդկութեան եւ
նոյն իսկ ապագայ սերունդին , աշխա-
տելով գիտութեանց , օգտակար գիւ-
տերու եւ այն ամեն բանի համար , որ
կրնայ մարդկութեան ծառայութիւն
մը մատուցանել , առանց հայրենիքն
իւր մէկ անդամէն զրկելու : Ինչպէս
որ մեծատունք սրտաւաւոր են իրենց
հարստութիւնն թշուառներն սխտիկե-
լու համար գործադրել , այսպէս ա-
հա պէտք է իմանալ բարոյական հա-
րրստութեանց համար , զոր Դստուած
թէեւ անհաւատար բայց մտադրեալ
նպատակին համեմատ բախած է ա-
մենուն : Ոչ որ իրաւունք չունի իւր
տաղանդն ապարդիւն թողելու . վասն
զի թէեւ Դստուած զայն մի առան-
ձին մարդոյ մէջ դրած է , այլ սակայն
նորա միջոցաւ մարդկութեան պար-
գեւած է : Կուգեմք հառկացնել այ-
սու , որ բնաւ պէտք չէ այս ինչ պարտ-

քրն յետսօգել միւսին համար, և եւթն կամենայ որ աշխարհի բարիք ժըլնել, պէտք է իւր հայրենեաց մէջէն սիրի զայն բաղժայնել ու տարածել:

Հայրենեաց ինչ տառիճան նուի բախան լինիլն իմանալու համար, պէտք է միայն յիշել, որ ոչ որ կարող չէ իւր հայրենիքն թշնամանել առանց ընդ նմին իւր ընտանիքն թշնամած լինելու: զի այս արդարեւ բնականեկան յարկ մ'է, որովհետեւ սա է թէ՛ որ բոց և թէ՛ գերեւման: Անտի կրտսա նամք մենք այն առաջին կրթութիւնն, ուստի յառաջ կը դան մեր խիստ սիրելի զգացումներն, մեր խիստ հաստատուն հաւանութիւններն և մեր ամենէն աւելի անպարտելի սովորութիւններն: Այլ թէ կուգէ որ կործանել իւր հայրենասիրութեան նուիրական խորանն, պէտք է որ նա նախ ցըրուէ բնականեկան փառարանին մէջ եւ զող տնգամակիցներն, կամ լաւ եւս, պէտք է որ խորասուզի նա մարդկային սրտի խորքն եւ խլէ այն տեղէն սիրոյ նախկին սկզբունքներն: Ամեն օր և աւմեն ժամանակ պէտք է յիշել, որ այս սէրը պէտք է որ առանձնակի լինի, այլ որպէս զի նա մեր զգացմանց մէջ ճշմարտապէս անուանի լինի, պէտք է որ միշտ միացած գտնուի ընդ սիրոյ այն մեծ բնականաց, որոց անգամներն եմք մեք, այսինքն, ընդ սիրոյ բոլանդակի մարդկութեան:

Վ

Յին առնեները քաղաքիս մեծ և բուն բերդին վառ օդ արանին դիմացը հրդեհ մի տեղի ունեցաւ: Թէեւ չորս տուն միայն այրեցաւ, սակայն քաղաքիս համայն բնակիչք յուսահատու թեան վերջին ծայրն հասած էին: Վասն զի մի կողմէն հովն տառիկ կը փչէր, միւս կողմէն հրդեհ ելած փողոցը և այն բովի փողոցները բոլորովին խիտ առ խիտ և միանգամայն հին ու տախտակաշէն լինելուան անշուշտ բոլորն եւս սխալ բռնկէին: այն անշուշտ քաղաքին կէսը սխալ այրէր, եթէ Աւստրիական շոգենաւի նաւատոմները եւ նայն իսկ նաւապետը չաշխատէին և չգնէին: Վասն զի մէկ աւրուած ջրհանէն զատ բնաւ ջրհան չը կար քաղաքիս մէջ: Ըլար ալ Տաճկաց զօրքերն բնաւ եւրէք չը սխալ կարենային Աւստրիացի նաւատոմներուն նման զարմանալի բաշտութեամբ աշխատիլ և կրակը կոխել: սոցա քաջութիւնը տնքան մեծ եղաւ արդարեւ, որ Տաճիկք համայն սկըսան աղաղակել թէ՛ «Այաւ հետեւ քրիստոնէից կեալը չըսենք, չըսենք» և այլն: քանզի սոյն նաւատոմներն եւրկու երեք հաւ նոր տեսակ ջրհաններ բերին շոգենաւէն, որք ջուրը յորդութեամբ կրակին վրայ կը հոսեցնէին և շոգենաւին մէջ շարունակ սաստիկ կրակներու քով կենալու վարժ լինելով ամենեւին ջերմութենէ կամ բոցէ դողցես չէին երկնէր: մանաւանդ նաւապետը ջրհանի մը խողովակին մէկ ծայրը ձեռքն առած, նոյն իսկ այրող տուներուն քովի տանիսին վրայ կեցած, խողովակը մէկ մը հրդեհին վրայ կը բռնէր և մէկ մ'ալ իսկոյն գըլխուն վրայ դարձնելով մինչեւ ոտքը բոլոր վրայի զգեստը կը թաղցներ որ չարի, և այսպէս զարմանալի քաջութեամբ բոցերու մէջ աներկիւղ կը կենար: Վերջապէս կրակը կոխեցին

ՅԱԿԱԼԻ, ԲԱՅՑ ԲԱՐԵՑԱԶՈՂ, ԴԵՊՏ ՄԻ

Ի ԶԱՆԱԳ-ԳԱԼԻ

Զանաղ-Ղալէէն գրուած նամալէ մը հետեւեալը կը քաղենք:

Այսօր «Յուլիս 18» ցորեկուան ժամ

և ազատեցին իշ միայն միւս տունները, այլ և բոլոր քաղաքը. վստե դե հրգեհն եղած տեղէն վառօգտութեան հազիւ 8 կամ 10 կանգուն հեռաւորութիւն ունէր, և որոյ մէջ հարկւարւոր փոքրիկ տակաւներով վառօգտէր, որ եթէ բռնկէր տնչուչտ ամբողջ քաղաքը օգր կը հանէր. այս մը տաճերով, եթէ Մատրիայի նաւատիր չը հանէին, արդէն քաղաքացիք սկսած էին քաղաքը թողալ և փախչիլ գեթ անձերինն աղատելու համար: Սակայն փառք բարերարին Մատուծոյ, չուտ հասան և ամեն ջանք չը խնայեցին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Տեղոյ Յոյն Ժողովրդեան իրենց վանուց հետ ունեցած անհամաձայնութիւնը յայտնի է ամենուէն. զանոնք իրարու հետ իրաւախնայ ընելու համար Պոլիս գացող պատգամաւորք բարձրագոյն դռնէն յանձնարարական ներ բերած էին, որ տեղոյ կառավարութեան ձեռքը լրանայ և միւս անգամ Պոլիս չը վերադառնայ խնդիրը: Սակայն երկար ժամանակէ ՚ի վեր է նոցա գալը և բնաւ օգուտ մի եղած չէ: Այս պատճառաւ Ժողովուրդը վերստին հինգ հոգի որոշած էր՝ երեքըն Երուսաղէմացի և երկուքը Պեթ-Ճեղացի որ կրկին Պոլիս երթան:

— Անոյս 9 ին սոքա մինչդեռ քաղաքէն հազիւ կէս ժամու չափ հեռադած էին երեկոյ ժամ 12 ին, ոտքի կանուխեան հաղարարեալ կառավարչին հրամանաւ վրայ հասնելով ետ դարձուց և ուղղակի բանտ տարաւ. նոցա հետ դանուած սնտուկ ծրար և

այլն մանրամասնարար քննեց. բոլոր վտանգաւոր բան մի չը գտնելով հեռեւեալ առաւօտուն շարք հանեց բանտէն և մէկը միայն թողուց, պատճառելով թէ պարտատէրներն ստակ կուղեն: Այս անձը թէև իրօք 15000 զուշ պարտք ունէր, բայց մեկնեց յառաջ գարծերը կարգի դնելով կրաւի թէ պարտատէրները գոհ լըած էր. երկու օրէն յետոյ այս եւս արձակեցաւ բանտէն. յետոյ սոքա նորէն ուղիւսրեցան դէպ ՚ի Պոլիս:

— 14 ին Տաճիկ տղայ մի Տաճարը բանտած առնէ իւլէլէյէ վար խնկալով անմիջապէս մեռաւ:

15 ին Միւս վաշան քննութեան համար քաղաքս գալով ամեն կողմ շրջեցաւ. մեր վանքն ևս այցելութեան գալով բոլոր տեղերը աչքէ անցուց և ամայս 25 ին մեկնեցաւ:

— 29 ին տաւաժտ կանուխ բաղմութիւ գիւղացի կանայք երբ քաղաքս կուգային իրենց խաւարտեղէնը ծախելու, քաղաքէն գուրս յանկարծ հրէայ տղու մը ձիարշաւ ըրած ժամանակ տանցմէ մէկը ձիուն ստնակսի եղաւ: Հրէայ տղան խկոյն բանտարկուեցաւ քննութիւնը կը շարունակուի, բայց կինը վտանգաւոր վիճակի մէջ է: Այս գէպքը կրնայ աղբու խրատ մի լինիլ ամեն անոնց, որք ձի հեծնալու սիրահար լինելով անխահեմաբար ոչ յաջ կը նային ոչ յահեակ և բաղժիցս ասանկ մեծամեծ փնտնելու պատճառ կը լինին և իրենց հաճոյից փնտր շարաշար կը տուժեն: